

Dawid Makowski

Papieski Uniwersytet św. Anzelma w Rzymie, Włochy
dawid.makowski@anselmianum.com
ORCID: 0009-0003-6007-0393

Emanuel Kwiatkowski

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Polska
emanuel.kwiatkowski@gmail.com
ORCID: 0009-0009-5217-978X

Biskupi europejscy wobec odnowy święceń niższych. Postulaty dotyczące modyfikacji dyscypliny kościelnej względem święceń niższych w okresie przedprzygotowawczym Soboru Watykańskiego II (1959–1960) – słowo wstępu i tłumaczenie*

European Bishops and the Reform of Minor Orders:
Vota on the Modification of Ecclesiastical Discipline of Minor Orders
Prior to Vatican Council II (1959–1960) – Introduction and Translation

ABSTRACT: The presented translation work deals with the European bishops' vota sent to the Preparatory Commission of the Second Vatican Council in the years 1959–1960, which significantly influenced the subsequent reform of minor orders. The first part of the article presents the historical context of the issue in question. The main part of the article contains excerpts from letters sent by bishops and their first translation into Polish. They concern minor orders, tonsure, celibacy and the role of laity in the Church. The third part summarizes the main ideas concerning

* Dawid Makowski zebrał postulaty biskupów i je opracował, a Emanuel Kwiatkowski dokonał ich tłumaczenia z jednoczesnym podkreśleniem najczęściej występujących tematów, istniejących obok tezy wiodącej, dotyczącej reformy święceń niższych. Hipotezą badawczą obydwu autorów było stwierdzenie, iż nie wszyscy biskupi dobrze rozumieli istotę święceń niższych, co wpływało na ich odmienne zdania odnośnie do reformy święceń. Wniosek, którego autorem jest Dawid Makowski, został wysunięty na podstawie wspólnych studiów nad źródłami obydwu autorów.

the reform, which also provided its initial perspectives. The article aims to recognize both the initial situation for the reform and its original perspectives resulting from the vota of European bishops.

KEY WORDS: liturgical renewal, Second Vatican Council, minor orders, liturgical ministries, Vatican II Preparatory Commission, tonsure, celibacy

ABSTRAKT: Prezentowana praca translatorska została poświęcona postulatowi biskupów europejskich nadsyłanym do Komisji Przedprzygotowawczej Soboru Watykańskiego II w latach 1959–1960, które znacząco wpłynęły na późniejszą odnowę święceń niższych. W pierwszej części artykułu przedstawiono kontekst historyczny przedmiotowego zagadnienia. Główna część artykułu zawiera fragmenty listów nadesłanych przez biskupów oraz pierwsze ich tłumaczenie na język polski. Dotyczą one święceń niższych, tonsury, celibatu i roli świeckich w Kościele. W trzeciej części syntetycznie ujęto główne idee dotyczące reformy, będące jednocześnie jej pierwszymi perspektywami. Artykuł ma na celu dostrzeżenie zarówno sytuacji wyjściowej dla reformy, jak i jej pierwotnych perspektyw wynikających z postulatów biskupów europejskich.

SŁOWA KLUCZOWE: odnowa liturgiczna, Sobór Watykański II, święcenia niższe, posługi liturgiczne, Komisja Przedprzygotowawcza Soboru Watykańskiego II, tonsura, celibat

Wstęp

Zagadnienie reformy liturgicznej jest dzisiaj często poruszane i omawiane, jednak nie zawsze w ujęciu całościowym. Zazwyczaj podkreśla się jedynie to, czego dokonano po II Soborze Watykańskim (1962–1965). Jednak wówczas można łatwo zatracić istotę zmian, gdyż modyfikacje nie wynikały jedynie z dokumentów soborowych, ale miały źródło również w postulatach formułowanych przez biskupów przed obradami soborowymi. Badanie posoborowej reformy liturgii nie może się opierać wyłącznie na analizie procesu zmian, ale musi być poprzedzone także namysłem nad ich źródłami. Niewątpliwie należą do nich propozycje biskupów, którzy sugerowali pewne modyfikacje w liturgii, ale także zwracali uwagę na ówczesne problemy liturgiczno-prawno-duszpasterskie.

Niniejsza praca ma charakter translatorski i opiera się na dokumentach soborowych zawartych w *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando* (dalej: ACV) wydawanych w latach 1960–1986. W artykule skupiono się jedynie na dokumentach biskupów Europy, gdyż kontekst europejski jest najbliższy polskiemu czytelnikowi. Pozwala to poznać idee zgłaszane przez biskupów Starego Kontynentu, oparte na ówczesnej praktyce Kościoła oraz tradycji i mentalności ludów europejskich. Poruszane zagadnienie w polskiej

literaturze jest stosunkowo nowe, a poniższa praca jest pierwszą, w której zawarto polskie tłumaczenia tych postulatów.

Celem artykułu jest zestawienie ze sobą propozycji biskupów europejskich i na tej podstawie wytyczenie ogólnych perspektyw reformy liturgicznej w zakresie tonsury, święceń niższych i subdiakonatu, sugerowanych przez biskupów w kontekście ich dotychczasowych doświadczeń pastoralnych. W badaniach posłużono się metodą chronologicznego zestawienia źródeł i ich tłumaczeń na język polski oraz metodą analityczno-syntetyczną, przedstawiającą idee reformy w kilku głównych punktach. Dalszym celem jest przedstawienie zarówno sytuacji wyjściowej dla posoborowej reformy liturgicznej w aspekcie święceń niższych, jak i jej pierwotnych perspektyw, wynikających z europejskich postulatów dotyczących reformy.

Tło historyczne święceń niższych

Przed reformą tonsury święceń niższych i subdiakonatu, która została dokonana 15 VIII 1972 r. na mocy motu proprio *Ministeria Quaedam* i motu proprio *Ad pascendum* papieża Pawła VI (†1978), duchowieństwo dzieliło się wewnątrz na dwa stany: niższy (*minores*) i wyższy (*maiores*)¹. Ich hierarchia była następująca: prezbiterat – diakonat – subdiakon (święcenia wyższe) – akolit – egzorcysta – lektorat – ostiariat (święcenia niższe)². Jedynym stopniem, który w ciągu wieków został przeklasyfikowany z grupy niższej do wyższej był subdiakon, zaliczany do *ordines maiores* od około 1163 roku³. Przez wieki (ale nie od po-

¹ Zob. *Codex Iuris Canonici, Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus* (Romae: Typis Polyglottis Vaticanis, 1917), kan. 949.

² Zob. Balthasar Fischer, "Der niedere Klerus bei Gregor dem Großen. Ein Beitrag zur Geschichte der Ordines Minores," *Zeitschrift für katholische Theologie* 62, no. 1 (1938), 37–75; Dawid Makowski, *Postugi współczesnego Kościoła: Refleksja w pięćdziesiątą rocznicę wydania listu apostolskiego Ministeria quaedam* (Kraków: Wydawnictwo MILES, 2023), 30–63.

³ Można to uznać za swoisty fenomen, gdyż do święceń wyższych, które nazywano także świętymi (łac. *sacri*), nie włączano stopni pochodzenia kościelnego. Trzeba jednak zauważyć, że zaliczenie subdiakonatu do *ordines maiores* miało źródło w wyróżnianiu subdiakonów spośród innych duchownych niższych święceń: obligowano ich do odmawiania brewiarza, wymagano od nich wstrzemięźliwości seksualnej (później też celibatu), upodabniano ich w stroju i czynnościach do diakonów czy podkreślano ich rangę poprzez rozbudowany obrzęd święceń. Szeroko na ten temat zob. Dawid Makowski, "From 'ordines minores' to 'ordines maiores'. The Development of the Ordination of the Subdiaconate by the XIII Century," *Ephemerides Liturgicae* 138, no. 2 (2024), 214–29; Dawid Makowski, "Powstanie i wczesny rozwój celibatu duchownych pomiędzy IV a VI wiekiem," *Częstochowskie Studia Teologiczne* 50 (2023), 205–17, <https://doi.org/10.53120/czst.2023.205-217>; Dawid Makowski,

czątku) przyjęcie tych stopni poprzedzała tonsura, która nie była święceniem, lecz ceremonią wprowadzenia do stanu duchownego, podczas której kandydat pretendujący do duchowieństwa był do niego włączany, co symbolizowało przyjęcie włosów na głowie oraz przyjęcie stroju duchownego⁴. Cechami każdego z tych święceń, do których prowadziła tonsura, były: pochodzenie kościelne, a nie z Bożego ustanowienia, zarezerwowanie dla duchownych, przypisanie celu duchowego oraz obiektywna stałość⁵. Mimo że w teorii święcenia niższe były odzwierciedleniem hierarchicznego ustroju Kościoła, w praktyce najczęściej nie stanowiły szczególnych stopni. Już od Soboru w Trydencie (1545–1563) dostrzegano problemy związane z ich obecnością w Kościele, wzmiankując bardzo często o jedynie formalnym ich przyjmowaniu. Nic więc dziwnego, że w czasie zarówno przygotowań do reformy liturgicznej, jak i samego Soboru Watykańskiego II wielu biskupów postulowało, by święcenia niższe, subdiakoniat i tonsura zostały zmodyfikowane⁶. Stolica Apostolska zaprosiła bowiem biskupów z całego świata do współpracy i zgłaszania tematów, nad którymi miałyby debatować przyszły sobór⁷.

Wiele wniosków dotyczyło odnowy stopni niższych, jako że sytuacja poprzedzająca reformę liturgiczną – w kontekście posług przed diakonatem – była wysoce niezadowolająca. Przede wszystkim sama istota święceń niższych była rozumiana niejednakowo, a czasem nawet niewłaściwie (niniejsze listy wskazują bowiem na to, że nie każdy biskup wiedział, czym one były)⁸. Subdiakonów zastępowali bowiem często duchowni niższych święceń albo sami klerycy po tonsurze bez święceń, co znacząco wpływało na obniżenie znaczenia tego urzędu⁹. Sami zaś biskupi często nie umożliwiali swoim klerykom spełnienia

“Urząd subdiakonatu jako święcenie wyższe. Perspektywa historyczno-prawna rozwoju święceń subdiakonatu do XIII w.,” *Warszawskie Studia Teologiczne* 37, no. 1 (2024), 78–92, <https://doi.org/10.30439/wst.2024.1.4>.

⁴ Zob. Raphael Molitor, *Theologische Vorfragen, Tonsur, Niedere Weihen*, vol. 1 of *Vom Sakrament der Weihe: Erwägungen nach dem Pontificale romanum* (Regensburg: Friedrich Pustet, 1938), 101.

⁵ Zob. Libero Gerosa, *Prawo Kościoła*, trans. Ireneusz Pękalski, Amateca. Podręczniki Teologii Katolickiej 12 (Poznań: Pallottinum, 1999), 327.

⁶ Zob. Paulus VI, “Litterae Apostolicae Motu Proprio datae ‘Ministeria Quaedam’ disciplina circa primam tonsuram, ordines minores et subdiaconatus in Ecclesia Latina innovatur,” *Acta Apostolicae Sedis* 64 (1972), 530.

⁷ Zob. Katarzyna Sitkowska, “Aspekty organizacyjne i komunikacyjne II Soboru Watykańskiego,” *Kultura – Media – Teologia* 12 (2013), 11.

⁸ Zob. Makowski, *Posługi współczesnego Kościoła*, 79.

⁹ Zob. Sacra Rituum Congregatio, “Decretum. De Clerico loco Subdiaconi vel Cappellani in Missa ministrante,” *Acta Sanctae Sedis* 39 (1906), 119–21.

funkcji przypisanych do poszczególnych stopni, gdyż często udzielali ich zbiorowo – jedna osoba otrzymywała kilka na raz¹⁰. Ogólnie więc rzecz ujmując, w praktyce Kościoła (również w Polsce) te stopnie jawiły się jedynie jako wymóg formalny w drodze do kapłaństwa¹¹.

Tę sytuację odzwierciedlają przedstawione poniżej 62 postulaty ułożone chronologicznie według dat ich powstania. Tematem tych opinii jest zasadniczo sakrament święceń oraz zagadnienia wprost lub pośrednio z nim związane, m.in.:

- wskazanie na nagłą potrzebę zdefiniowania sakramentu święceń;
- dostrzeżenie konieczności określenia roli i misji świeckich w Kościele;
- zauważenie problemów związanych z dyscypliną celibatu;
- różnice teologiczne w rozumieniu posług kościelnych;
- podkreślenie znaczenia Akcji Katolickiej oraz innych grup wiernych świeckich.

Mimo że te tematy nie dotyczą wprost reformy święceń niższych, to jednak poruszane zagadnienie funkcjonowało w pewnym kontekście (ściśle hierarchicznym), więc każde pytanie o ewentualne udzielanie tych urzędów świeckim, rodziło pytania z jednej strony o miejsce laikatu Kościele (a w konsekwencji o eklezjologię), a z drugiej o sakramentologię święceń (a w konsekwencji o dogmatykę). Treść postulatów pozwala dostrzec, jak bardzo złożone prace czekały Sobór Watykański II oraz posoborowe zespoły zajmujące się odnową liturgiczną.

Postulaty biskupów w sprawie święceń niższych

W poniższej tabeli zawarto 62 postulaty i ich tłumaczenie na język polski. Najwięcej postulatów pochodziło z Włoch, liczne napłynęły też z Hiszpanii, Niemiec, Polski, Francji i Belgii. Po jednym liście nadesłali biskupi irlandzcy, austriaccy, szwajcarscy, holenderscy, norwescy i islandzki. Przeważająca liczba głosów pochodziła z krajów Europy Zachodniej.

¹⁰ Zob. Joseph Lécuyer, "Les ordres mineurs en question," *La Maison-Dieu* 102 (1970), 97.

¹¹ Zob. Franciszek Małaczyński, "Wychowanie alumna i kapłana przez liturgię," *Ruch Biblijny i Liturgiczny* 16, nos. 2–3 (1963), 120–21, <https://doi.org/10.21906/rbl.2927>.

Biskup (kraj) data tekstu	Treść postulat (oryginał)	Treść postulat (tłumaczenie)
<p>Paul Constant Schoenmaekers (Belgia) 18 VI 1959</p>	<p>Ordo diaconatus necnon forsam ordines minores tamquam functiones ordinariae in Ecclesia varias operationes instaurandi videntur. Inter quas numerus insufficiens sacerdotum tamquam magis obvia videtur. Sed minime habenda est ut principalior. Etenim, sicut tempore quo condebatur Actio Catholica penuria sacerdotum communiter dicebatur ratio primaria apostolatus a laicis in Ecclesia exercendi, dum decursu temporis fundamentum huiusmodi vocacionis imprimis ipsi characteri Baptismatis et Confirmationis inhaerere clarius apparuit, eodem modo nostris diebus restauratio diaconatus necnon ordinum minorum ex urgenti necessitate adiuuandi sacerdotes qui essentialibus muneris sui officii sese devovere valeant originem videtur deducere, dum revera ex laicorum in Ecclesia crescentibus in dies apostolicis officii nata est oriri ita ut rite ipsis tribuatur titulus qui eidem adnexo munere reapse perfunguntur. Incipiendum videtur ab ordine diaconatus cui competere variae et momentosae functiones liturgicae cum labore indolis catecheticae, caritativae et administrationis. Ordines autem minores, si modo autonomo instaurandi videntur, quoad essentiam immutentur et renoventur; ex illis abrogentur v. g. exorcistatus, aut noviter erigantur v. g. munus cantoris, custodis, organistae, prout functiones revera exercentur vel non. Clericis qui sacerdotio aspirant et ab Episcopo vocatis, signum distinctivum ipsa sacra tonsura remanet.</p>	<p>Diakonat oraz ewentualnie niższe święcenia wydają się pełnić funkcje zwyczajowe w Kościele, mające na celu przywrócenie różnych obrzędów. Wśród tych wszystkich spraw bardziej widoczny zdaje się jednak brak dostatecznej liczby kapłanów. Jednakże nie należy tego uznawać za główny problem. Podobnie w czasach, gdy tworzone Akcję Katolicką, brak kapłanów był powszechnie uważany za główny powód apostolstwa świeckich w Kościele. Z biegiem czasu stało się oczywiste, że fundamentem powołania są przede wszystkim charakter sakramentu chrztu oraz bierzmowania. Również w naszych czasach przywrócenie diakonatu oraz niższych święceń wynika z pilnej potrzeby wsparcia kapłanów, aby mogli w pełni poświęcić się swoim podstawowym obowiązkom. W rzeczywistości jednak potrzeba ta zrodziła się z coraz większego zaangażowania świeckich w apostołskie obowiązki w Kościele, co sprawia, że należy im przyznać tytuł odpowiadający rzeczywistości wykonywanym przez nich funkcjom. Należy rozpocząć od diakonatu, który obejmowałby różnorodne i istotne funkcje liturgiczne, a także zadania katechetyczne, charytatywne i administracyjne. Jeżeli niższe święcenia mają zostać przywrócone w sposób autonomiczny, konieczne jest wprowadzenie zmian i odnowienie ich istoty. Na przykład należy rozważyć zniesienie święcenia egzorcysty oraz ustanowienie nowych funkcji takich jak kantor, zakrystianin czy organista, w zależności od rzeczywistego wykonywania tych obowiązków.</p>

Biskup (kraj) data tekstu	Treść postulatu (oryginał)	Treść postulatu (tłumaczenie)
	Decursu annorum qui in Seminario degunt quatuor recipient ordines: lectoratum, acolythatum, subdiaconatum et diaconatum, cum debitis intervallis ad obeunda munera eisdem ordinibus afferentia. Ceteri autem clerici, qui sacerdotium minime cupiunt aut illius recipiendi impares reperiuntur, nec onerentur lege celibatus nec peculiaris eis mponatur vestitus ¹² .	Dla kleryków, którzy aspirują do kapłaństwa i zostali powołani przez biskupa, charakterystycznym znakiem pozostaje sama święta tonsura. Podczas lat spędzonych w seminarium otrzymają więc cztery święcenia w ustalonych odstępach czasu: lektorat, akolitat, subdiakoniat i diakonat, aby pełnić obowiązki związane z tymi święczeniami. Pozostali klerycy, którzy nie pragną kapłaństwa lub są do niego niezdolni, nie powinni być obciążani obowiązkiem celibatu ani wyróżniającego stroju.
Achille Liénart (Francja) 27 VII 1959	Identidem accederet in meliorem luce posita organica sacramenti Ordinis dispositio qualis in praefatiis ad consecrandos episcopos, presbyteros, diaconos describitur. Quae faciliiori modo perspiceretur si in usum realem reducerentur Ordines minores et diaconatus [...]. In praxi concludendum est verum et insuperabile limen coelibatus obligationis in ordinatione sacerdotali esse positum, cum admittat haec Sacra Congregatio dispensari diaconos vel subdiaconos de hac lege et ad statum laicalem reduci si post receptos ordines aliquod dubium intercesserit de eorum aptitudine ad ulterius scrutinium subeundum ¹³ .	Należy nieustannie dążyć do lepszego przedstawiania strukturalnego ułożenia sakramentu święceń, jak opisano w prefacjach do konsekracji biskupów, kapłanów i diakonów. Byłoby to bardziej zrozumiałe, gdyby niższe święcenia i diakonat zostały ponownie wprowadzone do praktyki [...]. W rzeczywistości obowiązek celibatu jest formalnie i nieodwołalnie ustanawiany podczas święceń kapłańskich. Święta Kongregacja dopuszcza możliwość zwolnienia diakonów lub subdiakonów z tego obowiązku oraz ich powrotu do stanu świeckiego, jeżeli po przyjęciu święceń ujawnią się wątpliwości co do ich zdolności dalszego pełnienia obowiązków.

¹² Paul C. Schoenmaekers, "Litterae," ACV, vol. 2, bk. 1, 128–29.

¹³ Achillis Liénart, "Litterae," ACV, vol. 2, bk. 1, 301, nr 1c, 303, nr 2.

Biskup (kraj) data tekstu	Treść postulat (oryginał)	Treść postulat (tłumaczenie)
Marie- -Ludovic Morel (Belgia) 5 VIII 1959	Experientia annorum non paucorum in missionibus edoctus, scio Missionaries sacerdotes saepe curis temporalibus distrahi ita ut vires, si supersunt, vix sufficientes sint ad curam animarum cum fructu geren dam. Hic rerum status, nostris in regionibus etiam, sat frequenter oc currit. Nonne opportunum esset quaestionem de Diaconatu secundum mentem primitivae ecclesiae considerare? Hi diaconi possent „praedicare, baptizare [...] et ministrare mensis” (cf. Act. VI, 2). Mutatis mutandis, eadem quaestio pro subdiaconatu et ordinibus minoribus moveri posset. Ordines minores praesertim videntur finem ad quem spectant non attingere; satius sit dicere eos praeparare vel praeire sacerdotium. Nonne utilius adhiberi possent tamquam formae (les cadres) Actionis Catholicae omnis generis ¹⁴ .	Nauczony doświadczeniem wielu lat pracy na misjach wiem, że kaptani misjonarze często są rozprasani troskami doczesnymi, tak że ich siły, o ile jeszcze pozostają, ledwo wystarczają na owocne sprawowanie duszpasterskiej opieki. Taki stan rzeczy ma miejsce dość często, również w naszych rejonach. Czy nie byłoby stosowne rozważyć kwestię diakonatu zgodnie z duchem pierwotnego Kościoła? Ci diakoni mogliby „głosić, chrzcić i służyć przy stołach” (por. Dz 6,2). Wprowadziwszy odpowiednie zmiany, to samo pytanie mogłoby być postawione w odniesieniu do subdiakonatu i niższych święceń. Niższe święcenia szczególnie wydają się nie osiągać celu, do którego zmierzają; lepiej byłoby powiedzieć, że przygotowują lub poprzedzają kapłaństwo. Czy niższe święcenia nie mogłyby być bardziej użyteczne jako wszelkiego rodzaju struktury organizacyjne Akcji Katolickiej?
José María Bueno y Monreal (Hiszpania) 12 VIII 1959	Tandem, fortasse quoque pertractari posset opportunitas simplificandi Sacras Ordinationes, quum minores Ordines nonnisi vestigia antiquae disciplinae revera manent, absque ulla practica utilitate et officio; ita ut sufficeret officium acolithorum, subdiaconatus et diaconatus [...] ¹⁵ .	Na koniec można by również rozważyć możliwość uproszczenia święceń, ponieważ niższe święcenia są obecnie jedynie śladem dawnej dyscypliny bez żadnej praktycznej użyteczności i funkcji. Wystarczyłoby więc ustanowić urzędy akolitów, subdiakonów i diakonów [...].

¹⁴ Ludovic Morel, “Litterae,” ACV, vol. 2, bk. 1, 135–36, nr 2.

¹⁵ Joseph M. Bueno y Monreal, “Litterae,” ACV, vol. 2, bk. 2, 329.

Biskup (kraj) data tekstu	Treść postulatu (oryginał)	Treść postulatu (tłumaczenie)
Rafael García y García De Castro (Hiszpania) 15 VIII 1959	Ordines Minores opportunum quoque erit ut a Sacerdotibus specialiter delegatis conferantur. Ordines Minores et Diaconatus conferantur, ut in primitiva Ecclesia, etiam iis qui nunquam ad Sacerdotium perventuri sint, iuxta necessitates actuales Ecclesiae ¹⁶ .	Będzie również stosowne, aby niższe święcenia były nadawane przez specjalnie delegowanych kapłanów. Niższe święcenia i diakonat powinny być nadawane, jak w pierwotnym Kościele, także tym, którzy nigdy nie zamierzają dojść do kapłaństwa, zgodnie z aktualnymi potrzebami Kościoła.
Iosé Souto Vizoso (Hiszpania) 20 VIII 1959	Magna cum sollicitudine providendum est speciali conditioni pastorum ecclesiarum occidentalium dissidentium, qui valide ordinati non sunt: si caelibes manent, per facilitatem ut apte instruantur et ordinentur, si velint, ritu catholico; si vero coniugati sunt et separari ab uxore (separari) nequeant aut nolint, per aliquod sacrum officium, veluti diaconale, aut per tonsuram et minores ordines, ut in ministeriis clericalibus cum sacerdotibus collaborent et ita victum familiarem acquirere valeant ¹⁷ .	Należy zadbać o sytuację pastorów dysydenckich zachodnich Kościołów, którzy nie zostali ważnie wyświęceni. Jeśli są celibatariuszami, mogą podjąć odpowiednie kształcenie i zostać wyświęceni w obrządku katolickim, o ile tego chcą. Jeśli są żonaci i nie mogą lub nie chcą rozstać się z żoną, mogą pełnić postugę duchową, na przykład jako diakoni, albo przez tonsurę i niższe święcenia, aby współpracować z kapłanami i w ten sposób zdobywać środki na utrzymanie rodziny.
Friderico Pezzullo (Włochy) 21 VIII 1959	Plene confirmanda lex de coelibatus obligatione, quae incipit a suscepta Subdiaconatus Ordinatione, et de habitu clericali servando ab iis, qui Presbyteratus ordinem sunt promoti ¹⁸ .	Całkowicie należy potwierdzić obowiązek celibatu od momentu przyjęcia święceń subdiakonatu oraz prawo dotyczące noszenia stroju duchownego przez tych, którzy zostali wyświęceni na prezbiterów.
Giuseppe Perniciaro (Włochy) 21 VIII 1959	Actionis Catholicae socios ad maiorem cum Clero collaborationem vocare, conferendo quoque Ordines minores, more antiquae disciplinae, loco eos reservandi tantummodo ad sacer ¹⁹ .	Członków Akcji Katolickiej wzywać do większej współpracy z duchowieństwem, również poprzez nadawanie niższych święceń, zgodnie ze starożytnym zwyczajem, zamiast rezerwowania ich jedynie dla kapłanów.

¹⁶ Raphaël García y García De Castro, "Litterae," ACV, vol. 2, bk. 2, 1978, nr. XXIII–XXIV.

¹⁷ Joseph Souto Vizoso, "Litterae," ACV, vol. 2, bk. 2, 256, nr 7.

¹⁸ Fridericus Pezzullo, "Litterae," ACV, vol. 2, bk. 3, 549, nr II, 5.

¹⁹ Joseph Perniciaro, "Litterae," ACV, vol. 2, bk. 3, 800, nr 2.

Biskup (kraj) data tekstu	Treść postulat (oryginał)	Treść postulat (tłumaczenie)
Aurelio Signora (Włochy) 24 VIII 1959	Minime levis habeatur obligatio sacerdotibus in Urbe et in Orbe coronam seu tonsuram apertam semper ferendi (can. 13 6); secus lex abrogetur ²⁰ .	Niech obowiązek noszenia tonsury przez kapłanów w Rzymie i na całym świecie nie będzie traktowany pobłażliwie (kan. 136); w przeciwnym razie prawo powinno zostać zniesione.
Vittorio Longo (Włochy) 25 VIII 1959	De templorum custodibus praecipua quaestio est ut Congregationes, ad ipsum constitutae, videant an „Tonsura” atque „Ostiarius” illis confereantur ²¹ .	Główna kwestia dotycząca kustoszów świątyni polega na tym, aby Kongregacje, które zostały powołane do tego celu, zbadały, czy należy im nadać tonsurę oraz ostiariat.
Benjamín De Arriba y Castro (Hiszpania) 25 VIII 1959	Canones 124 et ss. de obligationibus clericorum v. gr. circa tonsuram, habitum ecclesiasticum, simplicem cultum capillorum, adsistentiam spectaculis etc. ignorantur aut deridentur a pluribus ²² .	Kanony 124 i następne dotyczące obowiązków duchownych, np. w kwestii tonsury, stroju kościelnego, prostego układania włosów, uczestnictwa w widowiskach itd., są ignorowane lub wyśmiewane przez wielu.
Giuseppe Garneri (Włochy) 25 VIII 1959	Quoad vero tonsuram deferendam, praescriptio aut confirmanda videtur (quamvis sanctionum de hac re nihil sane exstiterit in Codice I. C. nisi sola verba), auto omnino abolenda; quod enim a prope universo Clero improprie neglecta fuerit, id profecto imminutae auctoritati futurum esse potest caeteris praescriptionibus sive parvi sive maioris momenti ²³ .	Co do noszenia tonsury, przepis ten wydaje się być albo potwierdzony (choć w Kodeksie Prawa Kanonicznego nie ma w tej kwestii żadnych sankcji poza samymi słowami), albo całkowicie zniesiony; ponieważ bowiem przez niemal całe duchowieństwo został on zaniedbany, co może realnie osłabić autorytet pozostałych przepisów, zarówno tych o mniejszym, jak i większym znaczeniu.

²⁰ Aurelius Signora, „Litterae,” ACV, vol. 2, bk. 3, 760.

²¹ Victor Longo, „Litterae,” ACV, vol. 2, bk. 3, 863.

²² Benjamín De Arriba y Castro, „Litterae,” ACV, vol. 2, bk. 3, 348, Iie.

²³ Joseph Garneri, „Litterae,” ACV, vol. 2, bk. 3, 620.

Biskup (kraj) data tekstu	Treść postulatu (oryginał)	Treść postulatu (tłumaczenie)
Michael Keller (Niemcy) 25 VIII 1959	Sacramentum Ordinis constare tribus gradibus, diaconatus nempe, presbyteratus, episcopatus definiatur. Item S. Synodus deliberet, prae oculis habens Decretum Concilii Tridentini, Sess. XXIII, cap. XVII, utrum minores ordines, excepto subdiaconatu, abrogari possint, „ne (functiones) ab haereticis tamquam otiosae traducantur” (Cone. Tridentinum I. c.), benedictionibus secundum functiones revera existentes noviter constitutis, e. g. lectoris, cantoris, custodis, vel etiam catechetae, quin tamen insinuant statum clericalem ²⁴ .	Sakrament święceń składa się z trzech stopni: diakonatu, prezbiteratu i biskupstwa. Również Święty Synod niech rozważy, mając na uwadze Dekret Soboru Trydenckiego, Sesja XXIII, rozdział XVII, czy niższe święcenia, z wyjątkiem subdiaconatu, mogą być zniesione, „aby funkcje te nie były przez hereetyków uważane za bezczynne” (por. Sobór Trydencki, tamże) na tle błogosławieństw nowo ustanowionych, zgodnie z rzeczywistością istniejącymi funkcjami, np. lektora, kantora, kustosa, a nawet katechety, nie sugerujących jednak statusu duchownego.
Johannes Von Rudloff (Niemcy) 26 VIII 1959	Quomodo ordines minores, subdiaconatus et ipse diaconatus reformari possint vel potius in pristinum reduci ita ut constituent munera perpetua in Ecclesia nec tantum praeparatoria ad Ordinem Presbyteratus et liberi manere possint ab onere et presbyteri liberentur ab oneribus illis reservatis, nimis gravantibus ²⁵ .	Jak można zreformować niższe święcenia, subdiaconat i diakonat, lub raczej przywrócić je do pierwotnego stanu, tak aby stały się trwałymi urządzeniami w Kościele, a nie tylko etapem przygotowawczym do święceń kapłańskich? Chodzi o to, by były wolne od dodatkowych obowiązków, a prezbiterzy zostali odciążeni od zbyt ciężkich zadań z nimi związanych.
Cornelius Lucey (Irlandia) 27 VIII 1959	Ordines minores, subdiaconatus et diaconatus his temporibus officia nominalia potiusquam realia secumferunt. Forsitan noventur, e. g. ita ut apostolatui laicali directe subserviant. In specie in ecclesiis parochia libus nostris, propter multitudinem communicantium,	W obecnych czasach niższe święcenia, subdiaconat i diakonat, niosą ze sobą raczej funkcje nominalne niż rzeczywiste. Być może zostaną zmienione, na przykład tak, aby bezpośrednio służyły apostolatowi świeckiemu. Szczególnie w naszych parafiach, ze względu na liczbę

²⁴ Michaël Keller, „Litterae,” ACV, vol. 2, bk. 1, 633, nr IV, 2.

²⁵ Ioannes Von Rudloff, „Litterae,” ACV, vol. 2, bk. 1, 689, nr I, 5.

Biskup (kraj) data tekstu	Treść postulatu (oryginał)	Treść postulatu (tłumaczenie)
	singulis fere diebus requiritur qui sacerdotem in dispensanda eucharistia adiuvet: valde conveniens esset si Fratres Religionis Laicalis aut laici, ordine specialimuniti, mandatum eucharistiam distribuendi haberent ²⁶ .	przystępujących do komunii, prawie każdego dnia potrzebny jest ktoś, kto pomoże kapłanowi w rozdawaniu Eucharystii. Byłoby dużą pomocą, gdyby bracia zakonów świeckich albo inni świeccy wypożyczeni w specjalny mandat mogli rozdzielać komunię świętą.
Johannes Pohlschneider (Niemcy) 27 VIII 1959	Si status clericalis reducitur solummodo ad sacramentum ordinis, tonsura et gradus minores necnon subdiaconatus, si retinentur, illis conferantur, qui non intendunt recipere s. sacramentum Ordinis ²⁷ .	Jeśli status duchowny jest zredukowany wyłącznie do sakramentu święceń, tonsura oraz niższe stopnie, jak i subdiakoniat, jeśli są zachowane, powinny być nadawane tym, którzy nie zamierzają przyjąć sakramentu święceń.
Fiorenzo Angelini (Włochy) 28 VIII 1959	Ad omnia incommoda vitanda, quae facile praevideri in Seminariis possunt, ubi clerici caelibatum eligere debent, ut ad sacros ordines accedere possint, aetas aliqua statui potest pro iis qui novum minorem ordinem sumere intendunt ²⁸ .	Aby uniknąć wszelkich niedogodności, które łatwo można przewidzieć w seminariach, gdzie duchowni muszą wybrać celibat, aby móc przystąpić do święceń, można ustanowić jakiś wiek dla tych, którzy zamierzają przyjąć nowy niższy stopień.
Luciano Marcante (Włochy) 28 VIII 1959	Laici sacristae cum parochis adlaborantes vix hodie inveniri possunt. Attamen, ubi numerus suppetit, regularem congregationem ordines minores secumferentem pro ipsis instituere, quo facilius domus Dei decori provideri possit, consentaneum est ²⁹ .	Świeccy zakrystianie współpracujący z proboszczami są dziś rzadko spotykani. Jednakże tam gdzie ich liczba jest wystarczająca, warto byłoby utworzyć regularne zgromadzenie o niższych święceniach, aby łatwiej można było zapewnić godność domu Bożego.
Guido Tonetti (Włochy) 29 VIII 1959	Religiosis laicis, saltem quibusdam, v. gr. iis qui sacristiae vel educationi iuventutis addicti sunt, accedendi ad ordines minores facultas fiat ³⁰ .	Świeckim zakonnikom, przynajmniej niektórym, np. tym, którzy są zaangażowani w postugę zakrystii lub edukację młodzieży, należy umożliwić przystąpienie do niższych święceń.

²⁶ Corneli Lucey, "Litterae," ACV, vol. 2, bk. 2, 73, nr II.

²⁷ Ioannes Pohlschneider, "Litterae," ACV, vol. 2, bk. 1, 564, nr III, 24.

²⁸ Florentius Angelini, "Litterae," ACV, vol. 2, bk. 3, 881, nr 3.

²⁹ Lucian Marcante, "Litterae," ACV, vol. 2, bk. 3, 712, nr 7.

³⁰ Guidon Tonetti, "Litterae," ACV, vol. 2, bk. 1, 243, nr II, 10.

Biskup (kraj) data tekstu	Treść postulatu (oryginał)	Treść postulatu (tłumaczenie)
Ioannes Gunnarson (Islandia) 29 VIII 1959	Alia quaestio quae multis videtur magni momenti est utrum possint esse in Ecclesia «diaconi etiam nupti», et personae aliquae, sine intentione progrediendi ad statum sacerdotalem, possint recipere aliquos ordines minores ³¹ .	Inna kwestia, która wielu wydaje się bardzo ważna, to czy mogą istnieć w Kościele „diakoni również żonaci”, oraz czy pewne osoby, bez zamiaru przejścia do stanu kapłańskiego, mogą przyjąć niektóre niższe święcenia.
Marcell-Marie-Joseph-Henri-Paul Dubois (Francja) 29 VIII 1959	Quaedam Officia ecclesiastica laicis, independenter a sacerdotio, commendaere possunt? Ita, si agatur de aliquibus minoribus officiis: de officiis ostiarii, lectoris, acolythi, et de officio „catechistae” ³² .	Czy pewne urzędy kościelne mogą być powierzane świeckim niezależnie od kapłaństwa? Tak, jeśli chodzi o niektóre niższe urzędy: ostiaariusza, lektora, akolity oraz urząd „katechisty”.
Prymas Włoch (Włochy) 29 VIII 1959	Ad vestem sacerdotalem quad attinet, mihi opportunum esse videtur sacerdotibus permitttere ut ea induantur qua in septentrionalibus Europae Nationibus sacri administri utuntur; ac talari veste tantum in sacris functionibus uti. Neque omnino iubendum mihi esse videtur ut sacram tonsuram conservent ³³ .	Jeśli chodzi o strój kapłański, wydaje mi się stosowne pozwolić kapłanom na noszenie tego, czego używają duchowni w północnych krajach europejskich, oraz używanie sutanny tylko podczas funkcji liturgicznych. Nie wydaje mi się też w pełni konieczne, aby zachowywali tonsurę.
Secondo Chiocca (Włochy) 29 VIII 1959	Item Episcopis plenissimum ius fateatur conferendi ordines, etiam minores, propriis alumnis dioecesanis qui in Seminariis Regionalibus degunt ³⁴ .	Również biskupom należy przyznać pełne prawo nadawania święceń, w tym niższych, własnym alumnom diecezjalnym przebywającym w seminariach regionalnych.
Alfonso Castaldo (Włochy) 30 VIII 1959	„Votum castitatis uti temporaneum” habeatur pro clericis qui ad Sacrum Subdiaconatus Ordinem admittuntur; quod quidem „perpetuum” erit, quando ad Presbyteratus Ordinem eleuantur, „completo vigesimo quinto aetatis anno” ³⁵ .	Przyrzeczenie czystości jako tymczasowe duchownych, którzy są przyjmowani do święceń subdiaconatu; to przyrzeczenie stanie się „wieczyste”, gdy zostaną podniesieni do święceń prezbiteratu po ukończeniu dwudziestego piątego roku życia.

³¹ Ioannes Gunnarson, „Litterae,” ACV, vol. 2, bk. 1, 528, nr 7.

³² Marcel M. Dubois, „Litterae,” ACV, vol. 2, bk. 1, 225, nr II, 10.

³³ Primus Principi, „Litterae,” ACV, vol. 2, bk. 3, 754, nr VI.

³⁴ Secundus Chiocca, „Litterae,” ACV, vol. 2, bk. 3, 804, nr 5.

³⁵ Alfons Castaldo, „Litterae,” ACV, vol. 2, bk. 3, 419, nr II, G.

Biskup (kraj) data tekstu	Treść postulatu (oryginał)	Treść postulatu (tłumaczenie)
Augusto Gianfranceschi (Włochy) 30 VIII 1959	E il caso di mantenere l'obbligo, oggi generalmente trascurato, di portare la tonsura? ³⁶	Czy powinien zostać zachowany powszechnie zaniedbywany obowiązek noszenia tonsury?
Dominic Da Apresentação Fernandes (Hiszpania) 31 VIII 1959	Tonsura supprimatur, habitus ecclesiasticus simplificetur, tunica talaris tantum in officiiis sacris utatur. Quoad ordines religiosos, habitus simplificentur ³⁷ .	Tonsura powinna być zniesiona, strój kościelny uproszczony, a sutanna używana jedynie podczas funkcji liturgicznych. Jeśli chodzi o zakony, stroje powinny zostać uproszczone.
Emanuele Trindade Salgueiro (Hiszpania) 31 VIII 1959	Etiamsi minimum videatur quod praesentiam clericorum fidelium que sociale spectat, magni est momenti. Iuvat notare quoad certa mi nuta, utpote habitum ecclesiasticum tonsuramque, sacros canones adhuc leges Ecclesiae esse. Licet opus sit mutationes introducere iuxta rationem vivendi actualem, statutis essentialibus, quid mutandum esset sine characteris specialis Sacerdotis laesione, qui in mundo est, sed non est ex mundo, sicut dixit Dominus, determinate decet ³⁸ .	Nawet jeśli kwestie dotyczące obecności duchownych i wiernych [w życiu publicznym] oraz ich interakcji społecznych zdają się być niewielkie, to w istocie są bardzo ważne. Warto zauważyć, że pewne drobiazgi, takie jak strój kościelny i tonsura, wciąż są przepisami prawa kanonicznego Kościoła. Chociaż konieczne jest wprowadzenie zmian zgodnych z aktualnym stylem życia, należy dokładnie określić, co powinno zostać zmienione bez naruszania szczególnego charakteru kapłana, który – jak powiedział Pan – żyje w świecie, ale nie jest z tego świata.
Florentino De Andrade y Silva (Hiszpania) 31 VIII 1959	Legem tonsurae pro Clericis mitigate convenit vel etiam prudenter remittere; usus veto habitus ecclesiastici asservari debet iuxta consuetu dines locorum, cum apostolatus aliud non requirat ³⁹ .	Prawo dotyczące tonsury dla duchownych należy złagodzić lub nawet roztropnie zniesić; natomiast stosowanie stroju kościelnego powinno być zachowane zgodnie z miejscowymi zwyczajami, chyba że apostołat wymaga inaczej.

³⁶ August Gianfranceschi, "Litterae," ACV, vol. 2, bk. 3, 191.

³⁷ Dominic Da Apresentação Fernandes, "Litterae," ACV, vol. 2, bk. 2, 573, nr IIf.

³⁸ Emmanuel Trindade Salgueiro, "Litterae," ACV, vol. 2, bk. 2, 586, nr 3d.

³⁹ Florentin De Andrade y Silva, "Litterae," ACV, vol. 2, bk. 2, 618, nr 4.

Biskup (kraj) data tekstu	Treść postulatu (oryginał)	Treść postulatu (tłumaczenie)
Ireneo Enrico Chelucci (Włochy) 31 VIII 1959	Inter quaestiones quae libere inter theologos disputantur tempus iam advenisse videtur ut eae praesertim dirimantur quae materiam et formam Sacramentorum necnon subdiaconatus et minorum ordinum, essentiam Sacrificii et Sacramenti Eucharistici, scientiam divinam, praedestinationem, gratiam actualem respiciunt ⁴⁰ .	„Wydaje się, że nadszedł czas, aby rozstrzygnąć szczególnie te kwestie, które są przedmiotem swobodnych dyskusji teologów, a które dotyczą materii i formy sakramentów, jak i subdiaconatu oraz niższych święceń, istoty Ofiary i Sakramentu Eucharystii, wiedzy boskiej, predestynacji oraz łaski aktualnej.
Charles-Marie-Joseph-Henri De Provenchères (Francja) 1 IX 1959	Gestatio tonsurae apud gentes permultas in desuetudinem abiit. Talis lex estne retinenda? ⁴¹	Noszenie tonsury wśród wielu narodów wyszło z użycia. Czy takie prawo powinno być zachowane?
Mario Longo Dorni (Włochy) 4 IX 1959	De minoribus ordinibus et de Subdiaconatu et Diaconatu disciplina melius studio subiiciatur ut hodiernis adiunctis aptetur ad incrementum servitii Ecclesiae, servatis servandis ⁴² .	Niższe święcenia oraz subdiaconat i diakonat powinny być lepiej przestudiowane, aby dostosować je do współczesnych okoliczności w celu liczebnego zwiększenia służby Kościoła, zachowując to, co należy zachować.
Giuseppe Amici (Włochy) 5 IX 1959	Videtur bonum esse maximi facere votum castitatis emittendum in Subdiaconatus Ordinem ⁴³ .	Wydaje się, że dobrym rozwiązaniem jest nadanie najwyższej wartości ślubowi czystości, który jest składany podczas święceń subdiaconatu.
Josef Frings (Niemcy) 6 IX 1959	Exquirendum erit, utrum utile sit ordines minores reviviscere ut gradus per se existentes et suis singulis muneribus fungentes, etiam utrum expediat diaconos coniugatos ecclesiastico munere fungi ⁴⁴ .	Należy zbadać, czy wskazane jest przywrócenie niższych święceń jako samodzielnie istniejących stopni, spełniających swoje odrębne funkcje, a także czy jest stosowne, aby diakoni żonaci pełnili postugę kościelną.

⁴⁰ Irenaeus Chelucci, „Litterae,” ACV, vol. 2, bk. 3, 403–4.

⁴¹ Carol De Provencheres, „Litterae,” ACV, vol. 2, bk. 1, 179, nr III, 2.

⁴² Maro Longo Dorni, „Litterae,” ACV, vol. 2, bk. 3, 546, nr III, 2b.

⁴³ Iosephus Amici, „Litterae,” ACV, vol. 2, bk. 3, 384, nr IV, 4a.

⁴⁴ Ioseph Frings, „Litterae,” ACV, vol. 2, bk. 3, 617.

Biskup (kraj) data tekstu	Treść postulat (oryginał)	Treść postulat (tłumaczenie)
Luciano Pérez Platero (Hiszpania) 7 IX 1959	Maiori impetu irrumpit opinio valde propagata quae suppressionem clericalis tonsurae et habitus ecclesiastici propugnat. Absit cogitate modum vitae nostri temporis eiusque circumstantias suadere huius consuetudinis disciplinae transmutationem! Firmo animo teneamus habitum ecclesiasticum augere venerationem erga sacerdotes, illos tueri ad multa pericula et nullum impedimentum opponere dignae dilatationi sacri ministerii ⁴⁵ .	Coraz silniej rozprzestrzenia się opinia opowiadająca się za zniesieniem tonsury i stroju kościelnego wśród duchowieństwa. Niech nie przyjdzie nam na myśl, by sposób życia naszych czasów i jego okoliczności sugerowały zmianę tej praktyki dyscyplinarnej! Z przekonaniem stwierdzamy, że strój kościelny zwiększa szacunek wobec kapłanów, chroni ich przed wieloma niebezpieczeństwami i nie stanowi przeszkody w godnym rozwoju świętej postugi.
Francisco M. Da Silva (Hiszpania) 9 IX 1959	Habitus ecclesiasticus ac tonsura servanda sint, secundum legitimas locorum consuetudines et Ordinarii loci praescripta, saltem in regionibus ubi hoc motivum discessionis non affert ⁴⁶ .	Strój kościelny i tonsura powinny być zachowane zgodnie z istniejącymi miejscowymi zwyczajami i przepisami ordynariusza miejsca, przynajmniej w rejonach, gdzie nie jest to problematyczne.
Joseph Köstner (Austria) 10 IX 1959	Peto, ut tractetur quaestio, utrum laicis masculini generis pro officiis ecclesiae vel actionis catholicae destinatis ordines minores conferri possint ⁴⁷ .	Proszę, aby została rozpatrzona kwestia, czy mogą być przyznane niższe święcenia świeckim mężczyznom przeznaczonym do urzędów kościelnych lub innych działań o katolickim charakterze.
Geatano Malchiodi (Włochy) 10 IX 1959	Non apparet necessitas nec utilitas conferendi Ordines sive Sacros, sive Minores, iis qui ad Sacerdotium non tendunt; ut autem Sacerdotibus auxilium praestetur in quibusdam sacris, nunc ex iure ecclesiastico sacerdotibus, vel diacono reservatis (distributio communionis, baptismum sollemnne, ministerio ad altare fungi uti diaconus et subdiaconus et alia huiusmodi) poterit concedi	Nie wydaje się konieczne ani korzystne nadawanie święceń, ani wyższych, ani niższych, tym, którzy nie dążą do kapłaństwa; jednak aby wspierać kapłanów w niektórych świętych czynnościach, które są obecnie zgodnie z prawem kanonicznym zastrzeżone dla kapłanów lub diakonów (rozdawanie komunii, uroczysty chrzest, postuga przy ołtarzu jako diakon i subdiakon oraz inne tego rodzaju), można je

⁴⁵ Lucain Pérez Platero, "Litterae," ACV, vol. 2, bk. 2, 158, nr 4.

⁴⁶ Franciscus M. Da Silva, "Litterae," ACV, vol. 2, bk. 2, 624, nr 2a.

⁴⁷ Joseph Köstner, "Litterae," ACV, vol. 2, bk. 1, 71, nr A, 5.

Biskup (kraj) data tekstu	Treść postulatu (oryginał)	Treść postulatu (tłumaczenie)
	quibusdam laicis (sive religiosis, sive saecularibus) qui, vide, gratia, votum publicum obedientiae et castitatis emiserint (etiam temporaria), ut haec ministeria, veste speciali (ecclesiastica et liturgica) induti, exercent ⁴⁸ .	powierzyć wybranym laikom (zarówno zakonnikom, jak i świeckim), którzy złożyli publiczne śluby postuszeństwa i czystości (nawet tymczasowe), aby wykonywali te postugi w specjalnym stroju (kościelnym i liturgicznym).
Władysław Suszyński (Polska) 10 IX 1959	In Codice Iuris Canonici, in parte tertia libri de personis, quae tractat de laicis, hodiernis temporibus opportunum esset definire locum, quem fideles per characterem sacramentalem baptismi et confirmationis necnon per gratiam sanctificantem in Ecclesia ut Corpore Mystico Christi occupant et obligationes inde provenientes, ut obligatio sanctificationis personalis per media supernaturalia, praesertim vero obligatio responsabilitatis pro fide catholica et Ecclesia Christi et cum hac responsabilitate connexa obligatione defensionis fidei catholicae et iurium Ecclesiae contra inimicos; apostolatus laicorum; christianae iuventutis educationis; cooperationis laicorum cum Ecclesia in fide per missiones propaganda necnon cooperationis cum hierarchia et clero in associationibus ecclesiasticis ⁴⁹ .	Współczesnym wyzwaniem jest jasne określenie w Kodeksie Prawa Kanonicznego, w trzeciej części księgi dotyczącej osób, która traktuje o świeckich, roli, jaką wierni zajmują w Kościele jako Mistycznym Ciele Chrystusa poprzez sakrament chrztu i bierzmowania oraz taskę uświęcającą. Z tego wynikają obowiązki, takie jak: osobiste uświęcenie poprzez nadprzyrodzone środki, odpowiedzialność za wiarę katolicką i Kościół Chrystusowy, obrona wiary katolickiej i praw Kościoła przed wrogami, apostołstwo świeckich, chrześcijańskie wychowanie młodzieży oraz współpraca świeckich z Kościołem i jego hierarchią w propagowaniu misji oraz w stowarzyszeniach kościelnych.
Stanisław Czajka (Polska) 12 IX 1959	Essentialis habitus Clericorum, tonsura scilicet et „collate album”, semper servari debet, quia habitus clericalis ad propriam sacerdotis dignitatem aestimandam multum confert ⁵⁰ .	Podstawowy strój duchownych, czyli tonsura i „biała koloratka”, powinny być bezwzględnie zachowane, ponieważ strój duchowny w dużym stopniu przyczynia się do szacunku dla godności kapłana.

⁴⁸ Caietan Malchiodi, „Litterae,” ACV, vol. 2, bk. 3, 803, nr 4.

⁴⁹ Władysław Suszyński, „Litterae,” ACV, vol. 2, bk. 2, 764, nr III.

⁵⁰ Stanisław Czajka, „Litterae,” ACV, vol. 2, bk. 2, 693, nr II, 7.

Biskup (kraj) data tekstu	Treść postulatu (oryginał)	Treść postulatu (tłumaczenie)
Edmund Nowicki (Polska) 18 IX 1959	De tonsura a clericis deferenda ac quidem tertia saltem quavis hebdomada sub poena suspensionis latae sententiae tondenda, nisi Episcopus iusta de causa in scriptis dispensaverit ⁵¹ .	Tonsura powinna być noszona przez duchownych i musi być ściśnana przynajmniej raz na trzy tygodnie pod groźbą suspensy, chyba że biskup z ważnego powodu udzielił pisemnej dyspensy.
Paulo Rota (Włochy) 20 IX 1959	Aliqualiter immutentur quaedam Episcopis ad Subdiaconum commentationes quae, Deo ferente, nostris temporibus difformes evaserunt (e. g.: si antea ebriosus, nunc... ecc.) ⁵² .	W określony sposób należy zmienić pewne uwagi biskupów dotyczące subdiakonatu, które dzięki Bożej pomocy stały się w naszych czasach różnorodne (np.: jeśli wcześniej od-dawał się pijaństwu, teraz... itp.).
Marcelino Olaechea Loizaga (Hiszpania) 27 IX 1959	Ritus illi, quibus hodie opportunitas deest, videntur esse plane omittendi linimo, et illi ritus, quibus tale momentum inest, ita forent mutandi, ut, quin amitterent id quod mysterii habent, quodque ritui li turgico per se inhaeret, pervii intelligentiae perfacile evaderent. Inter eos, qui essent omittendi, recensentur v. gr. quatuor ordines minores et ipsorum colatio. Nunc temporis nec ostiarii, nec lectores, nec exorcistae, nec acolythi ex officio, vi ordinationis, dantur. Exorcismi a quibusdam tantum sacerdotibus, et nonnullis cautionibus adhibitis, peraguntur. Acolythorum munus a pueris altari deservientibus perficitur.	Te obrzędy, które dzisiaj nie mają praktycznego zastosowania, powinny być całkowicie pominięte. Natomiast te obrzędy, które mają istotne znaczenie, powinny być zmienione w taki sposób, aby bez utraty ich misteryjnej natury i tego, co nieodłącznie przynależy do obrzędu liturgicznego, stały się łatwo zrozumiałe. Wśród tych, które powinny być pominięte, wymienia się na przykład cztery niższe święcenia i ich nadawanie. Obecnie ani ostiariusze, ani lektorzy, ani egzorcyciści, ani akolici nie są nadawani z urzędu na mocy święceń. Egzorcyzmy są przeprowadzane tylko przez niektórych kapłanów, z zachowaniem pewnych środków ostrożności. Posługę akolitów pełnią chłopcy służący przy ołtarzu.

⁵¹ Edmund Nowicki, "Litterae," ACV, vol. 2, bk. 1, 550, nr II, 17.

⁵² Paulus Rota, "Litterae," ACV, vol. 2, bk. 3, 267.

Biskup (kraj) data tekstu	Treść postulatu (oryginał)	Treść postulatu (tłumaczenie)
<p>Marcelino Olachea Loizaga (Hiszpania) 27 IX 1959</p>	<p>Ostiarus non est nisi aedituus. Ut quid ergo hi ordines? Ipsorum videretur obvia existentia, si eorum officia darentur. Inter eos autem ritus, qui mutationi obnoxii esse deberent, recensentur v. gr. exorcismi qui in baptismo fiunt, qui quidem aptiori ac intelligibili peragendi essent modo. Pro sale, saliva etc. alia essent adhibenda⁵³.</p>	<p>Ostiarusz jest nikim innym, jak po prostu kościelnym. Jaki więc jest sens tych święceń? Święcenia miałyby sens, gdyby pełniono przypisane im funkcje. Wśród tych obrzędów, które powinny być zmienione, wymieniamy się na przykład egzorcyzmy wykonywane podczas chrztu, które powinny być przeprowadzane w bardziej odpowiedni i zrozumiały sposób. Zamiast soli, śliny itp. powinny być stosowane inne środki.</p>
<p>Ignacy Świrski (Polska) 28 IX 1959</p>	<p>Obligatio coelibatus cleri maxima cum cura retinenda est, sed non videtur necessaria esse eiusdem extensio ad subdiaconatum et diaconatum⁵⁴.</p>	<p>Obowiązek celibatu duchowieństwa powinien być zachowany z największą troską, ale nie wydaje się konieczne, aby był on rozszerzany na subdiakoniat i diakonat.</p>
<p>Jan Jaroszewicz (Polska) 28 IX 1959</p>	<p>Relaxandae sunt leges de habitu ecclesiastico necnon de tonsura deferenda.</p>	<p>Należy złagodzić przepisy dotyczące stroju duchownego oraz obowiązku noszenia tonsury⁵⁵.</p>
<p>Ernest Sena De Oliveira (Hiszpania) 30 IX 1959</p>	<p>Ideoque, puto expedite ut Sancta Ecclesia, per aliquot annos, et aliquando pro semper, poneret in exercitio Ordines Minores et Maiores infra Praesbyteratum, praesertim autem Diaconatum. Itaque modo stabili, per aliquot annos et aliquando definitive, Diaconus esset primus Coadiutor alicuius paroeciae seu aliquarum paroeciarum, cui cooperationem, praesertim in paroeciis maioribus, dare posset Subdiaconus vel etiam Clerici in Minoribus [...]. Officium eius esset item, praesertim in magnis paroeciis,</p>	<p>Dlatego uważam za korzystne, aby święty Kościół przez kilka lat, a z czasem na stałe, wprowadził w praktykę niższe i wyższe święcenia poniżej prezbiteratu, a zwłaszcza diakonat. Dlatego przez ustalony okres, przez kilka lat, a z czasem na stałe, diakon pełniłby rolę głównego pomocnika w jednej lub kilku parafiach. W większych parafiach subdiakon i duchowni w niższych stopniach mogliby wspierać jego działania. Jego obowiązkiem byłoby również, zwłaszcza w dużych parafiach, samodzielnie lub z pomocą duchownych pomocniczych (subdiakonów i niższych duchownych),</p>

⁵³ Marcellin Olachea Loizaga, "Litterae," ACV, vol. 2, bk. 2, 369, nr VI, 2b.

⁵⁴ Ignacy Świrski, "Litterae," ACV, vol. 2, bk. 2, 672, nr 3.

⁵⁵ Jan Jaroszewicz, "Litterae," ACV, vol. 2, bk. 2, 728, nr 2b.

Biskup (kraj) data tekstu	Treść postulatu (oryginał)	Treść postulatu (tłumaczenie)
	<p>curare de Registro paroe ciali, speciatim, de processibus matrimonialibus conficiendis, de catechisandis pueris et etiam adultis, de visitatione infirmis, de adistentia operibus apostolatus, et beneficentiae, de scholis paroczialibus, etc. Perdurante hoc ministerio, Diaconi et coeteri Clerici sese profundius incumbere studio Theologiae Pastoralis, moderantibus Parochis et Magistris in reperitis. Praeterea accurate sese darent rursus videndi ea quae in Seminario didicerunt. Seminarium non oblivisceretur Subdiaconos et Clericos in Minoribus esse filios ipsius, qui per aliquot tempus degere debent in exercitio, sed qui rursus in Seminarium redire debent [...]. Hoc, ut clarius dicam, addam: A) Quoad Minoristas, Subdiaconos et Diaconos spectat:</p> <p>a) Alumni Seminarii, a primo anno theologico, ad Ordines Minores ascenderent, si signa dedissent disciplinae, probi sensus, bonorum morum, pietatis et apostolici zeli, uno verbo, verae vocationis;</p> <p>b) Studia abrumperent, in fine primi anni theologici. Perdurante primo anno, ut dictum manet, alumni acciperent, saltem, aliquos gradus Ordinum Minorum. Ponerentur ut Minoristae in ministerio, forsitan per unum annum, in parocciis bene et rite dispositis, quod esset prima experientia dotuum Clericorum;</p> <p>c) Postea alumni in Seminarium redirent ut facerent secundum et tertium annum cursi Theologici⁵⁶.</p>	<p>dbać o rejestr parafialny, w szczególności o prowadzenie procesów małżeńskich, katechizowanie dzieci i dorosłych, odwiedzanie chorych, wspieranie dzieł apostołstwa i dobroczynności, szkół parafialnych itd. Podczas sprawowania takiej posługi, diakoni i inni duchowni bardziej zaangażowaliby się w naukę teologii pastoralnej pod kierunkiem proboszczów i nauczycieli. Ponadto dokładnie powtórzyliby to, czego nauczyli się w seminarium. Dzięki temu seminarium nie zapomniałoby, że subdiakoni i duchowni niższych stopni są jego dziećmi, którzy przez pewien czas muszą odbywać praktykę, ale którzy muszą także ponownie wrócić do seminarium. Aby wyjaśnić to bardziej szczegółowo, dodam: A) Jeśli chodzi o niższych duchownych, subdiakonów i diakonów:</p> <p>a) Alumni seminarium od pierwszego roku teologii awansowaliby do niższych święceń, jeśli wykazywaliby znaki dyscypliny, dobrej woli, dobrych obyczajów, pobożności i apostołskiego zapału, jednym słowem, prawdziwego powołania.</p> <p>b) Przerywaliby studia pod koniec pierwszego roku teologii. W trakcie pierwszego roku, jak wcześniej wspomniano, alumni otrzymywaliby przynajmniej niektóre stopnie niższych święceń. Byłby to okres jednego roku, podczas którego pełniliby posługę jako niżsi duchowni w dobrze zorganizowanych parafiach, co stanowiłoby pierwsze doświadczenie ich umiejętności jako duchownych.</p> <p>c) Następnie alumni wracaliby do seminarium, aby odbyć drugi i trzeci rok kursu teologicznego.</p>

⁵⁶ Ernest Sena De Oliveira, "Litterae," ACV, vol. 2, bk. 2, 582, nr IV, 3 i 5.

Biskup (kraj) data tekstu	Treść postulatu (oryginał)	Treść postulatu (tłumaczenie)
Rafael González Moralejo (Hiszpania) 1 X 1959	Illae vero caerimoniae quae ad ordinationem spectant seorsim sunt considerandae. Reputamus namque in Concilio statuendum omnino esse, an et quo modo perdurare debeant minores ordines, et ipsemet subdiaconatus, an solummodo conservanda prima clericalis tonsura, diaconatus ac presbyteratus. In quolibet tamen casu, ordinationis ritus quam plurimis caerimoniis exudebet, quae nimis praeteritos usus ac mores vere respiciunt, quaeque significatione et utilitate per se carent, immo, et in terdum inopportuna ac inadaequata adiunctis praesentibus sunt censendae ⁵⁷ .	Te ceremonie dotyczące święceń powinny być rozważane oddzielnie. Uważamy bowiem, że na Soborze należy zdecydować, czy i w jaki sposób powinny być zachowane niższe święcenia oraz sam subdiaconat, czy może jedynie pierwsza tonsura, diaconat i prezbiterat. W każdym jednak przypadku obrzęd święceń powinien być pozbawiony jak największej liczby ceremonii, które zbyt mocno odnoszą się do dawnych zwyczajów i obyczajów, które same w sobie nie mają znaczenia i użyteczności, a wręcz czasem są nieodpowiednie i niestosowne w obecnych warunkach.
Henri- -René- -Adrien Brault (Francja) 2 X 1959	Memorant etiam erga Ordines minores Concilium Tridentinum re stitutionem in usu postulavisse ⁵⁸ .	Wspominają również, że w odniesieniu do niższych święceń Sobór Trydencki zażądał ich przywrócenia w praktyce.
Franciscus Jop (Polska) 10 X 1959	Grave periculum nostris sacerdotibus imminens est spiritus laicismi. In memoriam revocari et stricte exsequi debent praescripta Codicis quoad vestes clericales semper deferendas, tonsuram gestandam ac spectacula et theatra non frequentanda [...]. Ut in ordinatione subdiaconorum omittantur haec verba admonitionis: „si usque nunc ebriosi, amodo sobrii. Si usque nunc inhonesti, amodo casti”. Iuxta hodiernas exigentias Ecclesiae cum his defectibus, etsi praeteritis, non solum ad ordines, sed etiam ad clericatum nemo admitti potest ⁵⁹ .	Duch laicyzmu stanowi poważne zagrożenie dla naszych kapłanów. Należy przypomnieć i ściśle przestrzegać przepisów Kodeksu [Prawa Kanonicznego] dotyczących noszenia stroju duchownego, zachowywania tonsury oraz unikania widowisk i teatrów [...]. W święceniach subdiaconów należy pominąć słowa napomnienia: „Jeśli dotąd byli pijakami, odtąd niech będą trzeźwi. Jeśli dotąd byli nieuczciwi, odtąd będą czysti”. Zgodnie z dzisiejszymi wymaganiami Kościoła, z tymi wadami, nawet jeśli należą już do przeszłości, nikt nie może być dopuszczony nie tylko do święceń, ale także do stanu duchownego.

⁵⁷ Raphaël González Moralejo, „Litterae,” ACV, vol. 2, bk. 2, 434.

⁵⁸ Henric Brault, „Litterae,” ACV, vol. 2, bk. 1, 397.

⁵⁹ Franciszek Jop, „Litterae,” ACV, vol. 2, bk. 2, 701, nr. 6 i 28.

Biskup (kraj) data tekstu	Treść postulat (oryginał)	Treść postulat (tłumaczenie)
Biagio Budelacci (Włochy) 15 X 1959	Maior disciplina exigatur a clericis, quoad usum vestis talaris, tonsurae, ad totius vitae clericalis spiritum corroborandum ⁶⁰ .	Od duchownych wymaga się większej dyscypliny w zakresie noszenia sutanny i tonsury, aby umocnić ducha całego życia duchownego.
Guglielmo Motolese (Włochy) 15 X 1959	Ordines Minores pristino honori atque disciplinae restituantur ad aedificationem Christifidelium necnon ad cultum perfectius explendum et ad Clerum adiuvandum in temporalibus ⁶¹ .	Niższe święcenia powinny zostać przywrócone do pierwotnej godności i dyscypliny dla budowania wiernych w Chrystusie, doskonalszego sprawowania kultu oraz wsparcia duchowieństwa w sprawach doczesnych.
Johan Rūth (Norwegia) 16 X 1959	Ut praecipue ordo diaconatus immo et ordines minores magis novi reddantur ⁶² .	Aby przede wszystkim stan diaconatu, a nawet niższe święcenia, zostały bardziej odnowione.
Lorenzo Gargiulo (Włochy) 29 X 1959	Consulendi causa exiguo numero sacerdotum, qui omnia munera ipsis commissa obire nequeunt, considerate an opportunum sit conferre iuvenibus aptis et bene paratis ordines minores vel etiam subdiaconatum; et ipsis postea committere munera minoris momenti, sine onere tamen coelibatus ⁶³ .	Ze względu na niewielką liczbę kapłanów, którzy nie są w stanie wypełnić wszystkich powierzonych im obowiązków, rozważcie, czy byłoby stosowne udzielić odpowiednim i dobrze przygotowanym młodym mężczyznom niższych święceń, a nawet subdiaconatu; i powierzyć im później zadania o mniejszym znaczeniu, jednak bez obowiązku celibatu.
Julius Doepfner (Niemcy) 6 XI 1959	Omnis gradus S. Ordinis Sacramenti conferatur post Evangelium missae. Interruptio missae praeparatoriae, praesertim si diversi ordines conferuntur, vero symbolismo non pallet ⁶⁴ .	Każdy stopień święceń sakramentu powinien być udzielany po czytaniu Ewangelii. Przerwanie Mszy po części przygotowawczej, zwłaszcza gdy udzielane są różne święcenia, nie odpowiada prawdziwej symbolice.

⁶⁰ Blasius Budelacci, "Litterae," ACV, vol. 2, bk. 3, 887, nr 7.

⁶¹ Guillelmus Motolese, "Litterae," ACV, vol. 2, bk. 3, 822, nr 9.

⁶² Ioannes Rūth, "Litterae," ACV, vol. 2, bk. 2, 639, nr 4.

⁶³ Laurentius Gargiulo, "Litterae," ACV, vol. 2, bk. 3, 843, nr 7.

⁶⁴ Iulius Doepfner, "Litterae," ACV, vol. 2, bk. 1, 587.

Biskup (kraj) data tekstu	Treść postulatu (oryginał)	Treść postulatu (tłumaczenie)
Michał Blecharczyk (Polska) 7 XI 1959	Quae vestis talaris deferri debeat in omnibus functionibus sacris, sive in ecclesia sive extra ecclesiam peragendis, necnon in non nullis casibus, quando sacerdos extra functiones liturgicas, officiali tamen modo aliquibus sollemnitatibus sive ecclesiasticis sive civilibus interest. In conversatione vero quotidiana et in adimplendis officiis extraliturgeticis detur ipsis facultas utendi decenti vestitu more laicorum, salvis semper distinctoris status sacerdotalis prout tonsura et collate ⁶⁵ .	Sutanna powinna być noszona podczas wszystkich funkcjach sakralnych, zarówno w kościele, jak i poza nim, a także w niektórych przypadkach, gdy kapłan bierze udział w oficjalnych uroczystościach, zarówno kościelnych, jak i świeckich. W codziennych rozmowach i w wypełnianiu obowiązków pozaliturgetycznych kapłani mają prawo nosić odpowiedni strój świecki, z zachowaniem zawsze odznak stanu duchownego, takich jak tonsura i koloratka.
Otto Spulbeck (Niemcy) 25 XI 1959	Utrum possibilitas viros et ecclesiae inservientes et bonis moribus instructos et debita scientia praeditos uxorem habentes necnon cursum theologicum non frequentantes ad sacros ordines minores admittendi in iure communi condenda sit ⁶⁶ .	Czy w prawie powszechnym powinna zostać ustanowiona możliwość dopuszczenia do niższych święceń mężczyzn służyących Kościołowi, o dobrych obyczajach, odpowiedniej wiedzy, posiadających żony oraz nieuczestniczących w kursie teologicznym?
Martien Antoon Jansen (Holandia) 1 XII 1959	Quattuor Ordines Minores revideantur, vel forsan ad unam Ordinationem reducantur ⁶⁷ .	Cztery niższe święcenia powinny zostać zrewidowane albo ewentualnie zredukowane do jednego ustanowienia.
Johannes Baptist Neuhäusler (Niemcy) 2 XII 1959	In eo Tractatu, quo agetur de Ecclesia, praesertim exponatur, quae sit natura condicioque christifidelis laici in Ecclesia, quae iura et munera sint ei propria. In demonstrando, quae ratio intercedat Ordini laicorum cum clero, non minus strenue confirmari oportebit, quam arcta necessitudine quamque paribus finibus ambo Ordines ecclesiastici colligantur in Christo Iesu, quod est Caput Ecclesiae (cf. Eph. 4, 15),	W tym traktacie, w którym będzie mowa o Kościele, szczególnie należy wyjaśnić, jaka jest natura i sytuacja świeckiego wiernego w Kościele, jakie są jego prawa i obowiązki. Podczas wykazywania, jaka relacja zachodzi między świeckimi a duchowieństwem, nie mniej stanowczo należy potwierdzić, jak ścisłym związkiem i wspólnym celem oba stany kościelne łączą się w Chrystusie Jezusie, który jest Głową Kościoła (por. Ef 4,15),

⁶⁵ Michał Blecharczyk, "Litterae," ACV, vol. 2, bk. 2, 724, nr 7.

⁶⁶ Otto Spulbeck, "Litterae," ACV, vol. 2, bk. 1, 627, nr III, 1.

⁶⁷ Martin A. Jansen, "Litterae," ACV, vol. 2, bk. 2, 503, nr B, 4.

Biskup (kraj) data tekstu	Treść postulatu (oryginał)	Treść postulatu (tłumaczenie)
	ad unam sanctorum communio- -nem unumque corpus, quam qua distinctione inter se differant. Necnon contendendum erit Ecclesiam esse communionem et unum corpus, quod constet ex hierarchia et laicis, quae sit plebs Dei sancta ⁶⁸ .	w jedną komuniją świętych i jedno ciało, oraz jak odróżniają się między sobą. Ponadto należy podkreślać, że Kościół jest komuniją i jednym ciałem, które składa się z duchow- wieństwa i świeckich, będących świętym ludem Bożym.
Domenico Picchinenna (Włochy) 16 III 1959	Confrendi Ordines extra Tem- pora, sed diebus dominicis, festis duplicis praecepti et festis su- ppressis ⁶⁹ .	Udzielanie święceń poza określo- nymi czasami [głównym czasem udzielania święceń były Suche Dni cztery razy do roku], ale w niedzie- le, święta obowiązkowe podwójne- go rytu oraz święta zniesione.
Konferencja Episkopatu Fuldy (Niemcy) 27 IV 1960	Unde quaeritur, utrum opportu- num sit: 1) ut Ordines minores retineantur solummodo tamquam gradus, quibus ascenditur ad Presbyteratum, sive numerus eorum servetur sive minuat; 2) an ut etiam ad Ordines minores promoti in suo gradu, absque ascensione ad altiores, permane- ant ministerioque suo fungantur, sive sint caelibes sive uxorati, per primam Tonsuram in statum cle- ricalem recepti; 3) an quad magis expedite videtur, ut, Ordinibus minoribus solis promovendis ad Presbyteratum reservatis, quae- dam munera et functiones, per se Ordinibus minoribus adnexa, demandentur laicis, sive solis viris sive etiam mulieribus, adhibito pio aliquo ritu iniandis (cf. supra A V 3, pag. 4) ⁷⁰	Zatem pytanie brzmi: 1) Czy właści- we jest utrzymanie niższych świę- ceń jedynie jako stopni prowadzą- cych do kapłaństwa, bez względu na to, czy ich liczba jest zachowana czy ograniczona? 2) Czy osoby z niż- szymi święceniami mają pozostać na swoim stopniu, bez otrzymywa- nia wyższych, i, po przyjęciu pierw- szej tonsury do stanu duchownego pełnić swoje obowiązki bez wzglę- du na to, czy są celibatariuszami czy żonatymi? 3) Czy bardziej celowe wydaje się, aby niższe święcenia były zarezerwowane jedynie dla osób zmierzających do kapłaństwa, a niektóre zadania i funkcje, z natu- ry przypisane niższym święceniom, były powierzone świeckim, zarów- no mężczyznom, jak i kobietom, wprowadzanym przy użyciu odpo- wiedniego obrzędu?

⁶⁸ Ioannes B. Neuhäusler, "Litterae," ACV, vol. 2, bk. 1, 693.

⁶⁹ Dominic Picchinenna, "Litterae," ACV, vol. 2, bk. 3, 5, nr A, 1, 7.

⁷⁰ Conferentia Episcopalis Fuldensis, "Litterae," ACV, vol. 2, bk. 1, 766, nr B, 3, 2.

Biskup (kraj) data tekstu	Treść postulatu (oryginał)	Treść postulatu (tłumaczenie)
Joseph Freundorfer (Niemcy) 29 IV 1960	Ut ordines sacri, etiam ordines s'altem minores, ad statum laicum extendantur, id quod a nonnullis discutitur, mihi non opportunum esse videtur. Quod ordines ad statum clericalem restringebantur, ex sapientia et experientia Ecclesiae ita factum est. Scandala augerentur. Sacramentum ordinis pro laicis, qui ad actionem catholicam accedunt, sacramentum confirmationis est. Sed ego et ipse puto pensandum esse, an non laicis, qui cum amore et studio praecellenti operibus actionis catholicae sese dedunt et qui desiderium specialis consecrationis ad hoc opus habent, ritus missionis alicuius solemniter concedatur, in quo mandatum ecclesiae speciali modo accipiant et votum quoddam fortiter et perseveranter servandi Ecclesiae etiam publice dent ⁷¹ .	Aby święcenia, nawet te niższe, były rozciągnięte na stan świecki, co jest dyskutowane przez niektórych, wydaje mi się, że jest niewłaściwe. To, że święcenia są ograniczone do stanu duchownego, wynika z mądrości i doświadczenia Kościoła. Skandale by się mnożyły. Sakramentem święceń dla świeckich, którzy angażują się w Akcję Katolicką, jest sakrament bierzmowania. Ale myślę, że należy rozważyć, czy świeckim, którzy z miłością i wielkim zaangażowaniem poświęcają się pracom Akcji Katolickiej i mają pragnienie specjalnej konsekracji do tej pracy, nie należy udzielić jakiegoś uroczystego rytu misyjnego, w którym przyjęliby specjalne polecenie Kościoła i publicznie złożyli pewne przyrzeczenie gorliwego i wytrwałego służenia Kościołowi.
Joseph M. Reuss (Niemcy) 10 V 1960	Ordines sive minores sive maiores, quae consecrationem sacerdotum antecedunt, nostra aetate iam nihil sunt nisi gradus, quibus ad ordinem sacerdotalem ascenditur. Qui rationem certe rectam conservat, Christianum unoquoque ordine ad munus quoddam Iesu Christo et Ecclesiae praestandum aptum et autorizatum fieri, mutatio praxis hodiernae desiderabit, in qua omnes ordines consecrationem sacerdotalem praecedentes tamquam «transeunter» dantur et solis eis, qui sacerdotium aspirant.	Święcenia, zarówno niższe, jak i wyższe, które poprzedzają święcenia kapłańskie, w naszych czasach są już niczym innym jak stopniami, po których wchodzi się do stanu kapłańskiego. Ktokolwiek zachowuje właściwą rację, uzna, że każdy chrześcijanin na każdym stopniu jest odpowiedni i upoważniony do pełnienia pewnego zadania na rzecz Jezusa Chrystusa i Kościoła. Potrzeba będzie zmiany dzisiejszej praktyki, w której wszystkie święcenia poprzedzające święcenia kapłańskie są udzielane „przejściowo” i tylko tym, którzy aspirują do kapłaństwa.

⁷¹ Joseph Freundorfer, “Litterae,” ACV, vol. 2, bk. 1, 570–71, nr 8.

Biskup (kraj) data tekstu	Treść postulat (oryginał)	Treść postulat (tłumaczenie)
Joseph M. Reuss (Niemcy) 10 V 1960	<p>Considerandum est, quibus Christianis ad sacerdotium non vocatis, sed ad nonnulla servitia ecclesiastica praestanda paratis unus alterve ordo minor vel subdiaconatus ad munera implenda conferri potest. Praecipue autem diligenter examinari opus est, quomodo diacono natus denuo tanti aestimari possit, quantum ei debetur, cum sit re vera gradus sacramentalis praeter presbyteratum et Episcopatum. Porro quae rendum erit, quomodo - similiter ac temporibus pristinis Ecclesiae perseveratio diaconi in suo ordine, ascensione ad presbyteratum omissa, in favorem praxis cedere possit. Ordo diaconatus ab initio non gradus quo ascenditur ad sacerdotium fuit sicut etiam presbyteratus non solum gradus est, quo ad episcopatum transitur. Ut certe aliquis ad presbyteratum vocatus esse potest quin ad episcopatum, ita quoque certum est aliquem vocatione ad presbyteratum carentem ad diaconatum vocatum esse. Etsi unum ordinis sacramentum tribus gradibus succedentibus distribuitur, duo gradus priores i. e. diaconatus et presbyteratus sine dubio tamquam transeuntes ad tertium gradum, nempe ad episcopatum ducere possunt, dummodo Iesus Christus quemlibet ad dignitatem episcopalem vocaverit; at essentialiter nequaquam sunt gradus solum, quibus ad dignitatem altiore ascenditur, sed gradus consecrationis, qui vocationi certae respondent. Quam ob rem disputandum erit, quae et qualia officia cum munere diaconi utpote adiutoris sacramentaliter</p>	<p>Należy rozważyć, którym chrześcijanom, niepowołanym do kapłaństwa, ale gotowym do wykonywania pewnych posług kościelnych, można powierzyć jeden lub drugi niższy stopień święceń albo subdiaconat do wypełniania obowiązków. Szczególnie jednak należy dokładnie zbadać, jak można na nowo ocenić diaconat na tyle, na ile mu się to należy, jako rzeczywisty stopień sakramentalny obok prezbiteratu i episkopatu. Należy również rozważyć, w jaki sposób – podobnie jak w dawnych czasach Kościoła – możliwość pozostania diakonem bez konieczności przejścia do prezbiteratu może być uznana za praktykę. Stopień diaconatu od początku nie był stopniem prowadzącym do kapłaństwa, tak jak prezbiterat nie jest wyłącznie stopniem prowadzącym do episkopatu. Tak jak ktoś może być powołany do prezbiteratu, ale nie do episkopatu, tak również pewne jest, że ktoś niepowołany do prezbiteratu może być powołany do diaconatu. Chociaż jedno święcenie jest rozdzielane na trzy następujące po sobie stopnie, dwa wcześniejsze stopnie, tj. diaconat i prezbiterat, niewątpliwie mogą prowadzić do trzeciego stopnia, mianowicie do episkopatu, pod warunkiem, że Jezus Chrystus powołał kogoś do godności biskupiej. Zasadniczo jednak nie są one jedynie stopniami, po których wchodzi się do wyższej godności, ale stopniami konsekracji, które odpowiadają określone mu powołaniu. Dlatego należy przedyskutować, jakie i które obowiązki odpowiadają funkcji diakona jako sakramentalnego</p>

Biskup (kraj) data tekstu	Treść postulatu (oryginał)	Treść postulatu (tłumaczenie)
	<p>con secrati episcoporum et sacerdotum congruant. Quamquam profecto diaconatus nunc temporis, ut ita dicam „transeunter” recipi solet, etiam nunc diaconi est baptizare, verbum Dei annuntiare, s. Eucharistiam distribuere. Patres Concilii discernere poterunt, ut diacono complures novae potestates et mandata committantur exempli gratia: matrimoniis contrahendis assistere, mortuos sepelire, fidelibus benedicere cum Sanctissimo Sacramento. Diaconus talibus potestatibus et mandatis praeditus adiutor, ut hac voce utor, „qualificatus” sacerdotis evadet, etsi pro tempore totius vitae suae in diaconatu permaneret, eodem modo, quo etiam plurimi sacerdotes semper gradum presbyteratus obtinent et conservant, remoto episcopatu. Ii vero, qui sacerdotium anhelant, per complures annos munere diaconi fungantur, priusquam ad sacerdotium admittantur. Officiis, ut supra, nominatis ad diaconos delatis et nonnullis mutationibus administratoriis facile patris penuria sacerdotum qua laboramus multo diminuetur. Argumentum vix afferri potest numerum sacerdotum hoc modo minui. Nam „procedura” supra proposita et commendata recta esse videtur, quia non est de natura diaconatus „gradus ascensionis” esse. Ordinationi huius materiae ut hucusque explanatae sine dubitatione Patres assentiri poterunt, cum numerus consecratorum, qui in futurum constabunt ex episcopis, sacerdotibus, diaconis, omnino non diminuatur.</p>	<p>pomocnika biskupów i kapłanów. Chociaż diakonat w dzisiejszych czasach, że tak powiem, przyjmowany jest „przejściowo”, to nadal obowiązkiem diakona jest chrzcić, głosić słowo Boże, rozdawać Eucharystię. Ojcowie Soboru będą mogli postanowić, aby diakonowi powierzyć wiele nowych uprawnień i zadań, na przykład: asystowanie przy zawieraniu małżeństw, pochówek zmarłych, błogosławienie wierznych Najświętszym Sakramentem. Diakon wyposażony w takie uprawnienia i zadania stanie się, używając tego wyrażenia, „kwalifikowanym” pomocnikiem kapłana, nawet jeśli przez cały czas swojego życia pozostanie w diakonacie, podobnie jak wielu kapłanów zawsze pozostaje w stopniu prezbiteratu, nie osiągając episkopatu. Ci natomiast, którzy pragną kapłaństwa, przez kilka lat pełnią obowiązki diakona, zanim zostaną dopuszczeni do kapłaństwa. Dzięki powierzeniu diakonom obowiązków wymienionych powyżej oraz wprowadzeniu niektórych zmian administracyjnych, problem braku kapłanów, z którym się borykamy, znacznie się zmniejszy. Trudno przyjąć argument, że liczba kapłanów mogłaby się aż tak zmniejszyć. Proponowana i rekomendowana powyżej procedura wydaje się właściwa, ponieważ nie leży w naturze diakonatu, aby był „stopniem awansu”. Ojcowie Soboru z pewnością zgodzą się na takie rozwiązanie, ponieważ liczba święconych, która w przyszłości będzie obejmować biskupów, kapłanów i diakonów, w żadnym wypadku się nie zmniejszy.</p>

Biskup (kraj) data tekstu	Treść postulat (oryginał)	Treść postulat (tłumaczenie)
	<p>Diaconis coniugium permittatur, ita, ut in posterum ad legem caelibatus, quae non iuris divini, sed ecclesiastici est ideoque iurisdictioni Ecclesiae subest, demum ad presbyteratum promovendi obligentur neve caelibatus cum ordine subdiaconatus coniungatur. Quad in favorem sacerdotii et caelibatus cedet. Nam diaconus liberius et expeditius caelibatum eliget, si compluribus annis in cura animarum peractis se illam obligationem suscipere liceat et si munera hucusque administrata et diacono convenientia in posterum obtinere possit, quin matrimonium contractum eum impediatur. Experientia docet non paucos sacerdotes, quamvis scienter et libere et optima fide in subdiaconatu caelibatum susceperint, postea tamen hanc obligationem aliquatenus «capere» nequeunt neque sciunt, quo pacto caelibatum cum sua natura, indole, ingenio et etiam pietate conciliare possint. Obligatio caelibatus aetate maturiore post aliquot annos in sacra servitio animarum elapsos suscepta pie, salubriter, laete perferretur, si propositum ut supra approbaretur. Non dubium est, quin caelibatus ipse fructus multo uberiores produceret atque vita et operatio sacerdotalis non mediocriter ditaretur. Quae mutatio, quae diaconos in statu maritali existentes agnoscit, etiam in matrimonii favorem eveniet. Etenim si recte attenditur et censetur, magno emolumento erit, si laud plerumque in coniugio viventes comperiunt unum e tribus gradibus consecratorum, qui caractere indelebili signati sunt, una cum</p>	<p>Diakonom należy zezwolić na zawieranie małżeństw, aby w przyszłości dopiero po przejściu do prezbiteratu byli zobowiązani do przestrzegania prawa celibatu, które nie jest prawem Bożym, lecz kościelnym, a zatem podlega jurysdykcji Kościoła, oraz aby celibat nie był powiązany z subdiaconatem. To będzie sprzyjać zarówno kapłaństwu, jak i celibatowi. Diakon chętniej i łatwiej wybierze celibat, jeśli będzie miał możliwość podjęcia tego zobowiązania po kilku latach postęgi duszpasterskiej i jeśli będzie mógł kontynuować wykonywanie dotychczasowych obowiązków, które są odpowiednio dla diakona, nawet jeśli zawarł małżeństwo. Doświadczenie uczy, że wielu kapłanów, chociaż świadomie i dobrowolnie oraz w najlepszej wierze przyjęło celibat na etapie subdiaconatu, później jednak nie jest w stanie sprostać temu zobowiązaniu ani nie wie, w jaki sposób mogą pogodzić celibat ze swoją naturą, charakterem, temperamentem i nawet pobożnością. Obowiązek celibatu przyjęty w późniejszym wieku, byłby pobożnie, zdrowo i radośnie znoszony po kilku latach świętej postęgi duszpasterskiej, gdyby powyższa propozycja została zatwierdzona. Nie ma wątpliwości, że sam celibat przynosiłby o wiele obfitsze owoce i w znacznym stopniu wzbogaciłby życie oraz działalność kapłańską. Ta zmiana, która uznaje diakonów żyjących w stanie małżeńskim, również przyczyni się korzystnie małżeństwu. W rzeczywistości, jeśli przyjrzymy się temu dokładnie i ocenimy, będzie to wielkim pożytkiem, jeśli świeccy, którzy na ogół żyją</p>

Biskup (kraj) data tekstu	Treść postulatu (oryginał)	Treść postulatu (tłumaczenie)
	<p>ipsis ratione coniugum ad caelum ambulate, onera coniugalia portare, eisque iter matrimonii ad Deum ducens non solum verbis, sed etiam factis praedicare. Non nisi obscure indicetur novitatem huius rei Unioni Christianorum multum favere⁷².</p>	<p>w małżeństwie, zobaczą, że jeden z trzech stopni osób konsekrowanych, które zostały naznaczone niezatartym charakterem, kroczy razem z nimi w roli małżonków do nieba, dźwiga ciężary małżeńskie i naucza ich drogi małżeństwa prowadzącej do Boga nie tylko słowami, ale także czynami. Zmiana ta może być wskazana jedynie w sposób ogólny, jednak przyniosłaby wiele korzyści dla jedności chrześcijan.</p>
<p>Alfredo Pacini (Szwajcaria) 26 V 1960</p>	<p>Multum, ultimis temporibus loquitur – ad deficientiam sacerdotum supplendam – de institutione „diaconatus” laicorum. Quod, si pro prio verborum sensu accipitur, contradictio est in terminis, uti patet: clerici enim a laicis sunt distincti. Melius esset, urgentibus animarum ne cessitatibus, ordines minores in pristinum vigorem restituere, et ministris, ita in clerum adlectis, speciales facultates ordini adnexae vel singulis delegandae tradantur. Munera haec prae aliis eis concedi possunt: ubi adest sacerdos eum in omnibus negotiis ita adiuvent ut ipse reservetur tantum Sacro Ministerio; ubi vero sacerdos habitualiter adest, eius vicem gerere, sed non in rebus quae ordinem sacrum requirunt. Posset ergo catecheticam institutionem sibi adsumere, mortuos sepelire, processiones ducere etc. Quinimmo, ex speciali S. Pontificis concessionem, quaedam sacramenta administrare, ut baptismum, matrimonio assistere, S. Communionem distribuere⁷³.</p>	<p>W ostatnich czasach dużo mówi się o wprowadzeniu „diakonatu” świeckich w celu zaspokojenia braku kapłanów. Jeśli jednak przyjmujemy dosłowne znaczenie słów, jest to sprzeczność terminów, jak to jasno wynika: duchowni bowiem są odrębni od świeckich. Lepszym rozwiązaniem byłoby, wobec pilnych potrzeb duszpasterskich, przywrócenie niższych święceń do dawnej świętości i powierzenie specjalnych uprawnień osobom włączonym w stan duchowny albo delegowanie tych uprawnień indywidualnie. Mogą one pełnić następujące obowiązki: tam, gdzie jest obecny kapłan, wspierać go we wszystkich czynnościach, aby był on zarezerwowany wyłącznie do posługi sakramentalnej; tam, gdzie kapłana brakuje na stałe, zastępować go, ale nie w sprawach wymagających święceń. Mogą zatem katechizować, pochować zmarłych, przewodzić procesjom itp. Co więcej, na podstawie specjalnego zezwolenia świętego papieża, mogą udzielać niektórych sakramentów, takich jak chrzest, asystować przy małżeństwach, rozdawać Komunię Świętą.</p>

⁷² Joseph M. Reuss, „Litterae,” ACV, vol. 2, bk. 1, 729, nr II, 6.

⁷³ Alaphridid Pacini, „Litterae,” ACV, vol. 2, bk. 2, 55.

Perspektywy odnowy

Analizując powyższe postulaty biskupów, można dojść do bardzo interesujących wniosków na temat późniejszej odnowy. Za kluczowe dla niej uważano pięć aspektów odpowiadających głównym tematom zawartym w nadesłanych propozycjach. Były nimi:

1) Zagadnienie reformy święceń niższych i subdiakonatu

Biskupi postulowali uproszczenie lub zniesienie święceń niższych. Uproszczenie rozumieli przede wszystkim jako modyfikację dyscypliny względem tych stopni; najczęściej wskazywali na zawężenie ich liczby do najbardziej istotnych (akolita i subdiakon). Zniesienie rozumieli przeważnie jako redukcję wszystkich święceń niższych i uzasadniali ją ich niepraktycznością w obecnych czasach.

2) Zagadnienie celibatu i tonsury

We wnioskach pojawiały się głosy dotyczące modyfikacji obowiązku celibatu dla subdiakonów (oraz diakonów), dopuszczenia żonatych mężczyzn do diakonatu i złączenia celibatu ze święceniami prezbiteratu. Biskupi proponowali, by celibatu nie łączyć ze święceniami subdiakonatu, gdyż nie wszyscy potrafili sprostać temu zobowiązaniu jako subdiakoni.

W postulatach widoczna jest różnica zdań odnośnie do tonsury. Ci, którzy wskazywali konieczność jej zachowania, argumentowali to potrzebą ukazania godności duchowieństwa; ci, którzy postulowali jej zniesienie, wskazywali przede wszystkim na jej przestarzały zwyczaj. Inni biskupi proponowali jej zachowanie z jednoczesnym dostosowaniem przepisów (zwłaszcza w wymiarze kanonicznym) do współczesnych realiów.

3) Zagadnienie stroju duchownego

W kwestii stroju duchownego biskupi zajęli dwa odmienne stanowiska: pierwsze podkreślało konieczność jego uproszczenia, a zwłaszcza odstąpienia od jego obligatoryjnie ciągłego noszenia przez osoby duchowne i np. ograniczenia tego obowiązku jedynie do czynności liturgicznych; drugie domagało się bezwzględnej konieczności zachowania tego stroju przede wszystkim ze względu na funkcję wzbudzania szacunku wobec duchowieństwa.

4) Zagadnienie posługi świeckich

Biskupi zauważyli, że misja osób świeckich, wynikająca z sakramentów chrztu i bierzmowania, winna być przez nich spełniana we współpracy z duchowieństwem. Uznali, że z pożytkiem można udzielić im (świeckim dorosłym, jak i młodzieży zaangażowanej w działalność kościelną) pewnych stopni posługi kościelnej, jeśliby zmieniono dyscyplinę względem święceń niższych (proponowano dopuszczanie do nich świeckich na sposób stały). Dostrzegali potrzebę zaangażowania świeckich w te czynności liturgiczne, które mogą być przez nich sprawowane przy nieobecności kapłana (m.in. prowadzenie pogrzebu, asystowanie przy sakramencie małżeństwa).

5) Praktyczność wykonywania święceń

Obok propozycji usunięcia, modyfikacji czy pozostawienia święceń niższych oraz subdiakonatu pojawiały się głosy związane z ich praktycznością. Biskupi postulowali, aby osoby posiadające poszczególne stopnie święceń mogły rzeczywiście wykonywać przypisane do nich funkcje; proponowali, by kierować kleryków na praktyki parafialne, podczas których mogliby oni nie tylko realnie wykonywać władzę święceń, ale także zdobywać wiedzę pastoralną. Postulowali także utworzenie nowych posług (np. katechisty), które wpisywałyby się w realia współczesnego świata i wychodziły naprzeciw jego potrzebom.

Wszystkie powyższe tematy przenika troska biskupów o Kościół. Zdiagnozowali oni problem dotyczący ówczesnej dyscypliny, obecności tonsury, święceń niższych i subdiakonatu i przedstawili różne, czasem odmienne kierunki reformy, chociaż nie zaproponowali praktycznych form jej realizacji.

Zakończenie

Podsumowując, przedstawione przez biskupów postulaty, których ważność zarysowano w artykule, rzucają nowe światło na temat soborowej reformy liturgicznej i kontekstu jej rozpoczęcia (temat mało znany w polskiej literaturze). Podkreślić należy konieczność unikania skrajności: idealizowania przeszłości, jak też bezkrytyczne przyjmowanie owoców reformy. Należy też zauważyć, że aby w ogóle mówić o pierwotnych założeniach reformy liturgicznej, trzeba poznać jej motywacje. Powyższe postulaty wychodzą naprzeciw poszukiwaniom pierwszych pastoralnych źródeł reformy, gdyż biskupi formułowali swoje propozycje

głównie na podstawie pastoralnego doświadczenia ówczesnej rzeczywistości⁷⁴. Artykuł otwiera również pole do dalszych badań, m.in. w kwestii tego, czy dokonane modyfikacje w liturgii i dyscyplinie kościelnej były do końca zgodne z pierwotnymi założeniami.

Bibliografia

- Amici, Iosephus. "Litterae." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepreparatoria)*, vol. 2, bk. 3, 383–85. Typis Polyglottis Vaticanis, 1960.
- Angelini, Florentius. "Litterae." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepreparatoria)*, vol. 2, bk. 3, 879–82. Typis Polyglottis Vaticanis, 1960.
- Blecharczyk, Michał. "Litterae." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepreparatoria)*, vol. 2, bk. 2, 722–28. Typis Polyglottis Vaticanis, 1960.
- Botte, Bernard. *Il Movimento liturgico: Testimonianza e ricordi*. Translated by Marco Gallo. Cantalupa: Effatà, 2009.
- Brault, Henric. "Litterae." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepreparatoria)*, vol. 2, bk. 1, 391–98. Typis Polyglottis Vaticanis, 1960.
- Budelacci, Blasius. "Litterae." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepreparatoria)*, vol. 2, bk. 3, 886–87. Typis Polyglottis Vaticanis, 1960.
- Bueno y Monreal, Ioseph M. "Litterae." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepreparatoria)*, vol. 2, bk. 2, 325–29. Typis Polyglottis Vaticanis, 1960.
- Castaldo, Alfons. "Litterae." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepreparatoria)*, vol. 2, bk. 3, 417–22. Typis Polyglottis Vaticanis, 1960.
- Chelucci, Irenaeus. "Litterae." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepreparatoria)*, vol. 2, bk. 3, 403–6. Typis Polyglottis Vaticanis, 1960.
- Chiocca, Secundus. "Litterae." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepreparatoria)*, vol. 2, bk. 3, 804–5. Typis Polyglottis Vaticanis, 1960.
- Codex Iuris Canonici, Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus*. Romae: Typis Polyglottis Vaticanis, 1917.
- Conferentia Episcopalis Fuldensis. "Litterae." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepreparatoria)*, vol. 2, bk. 1, 271–78. Typis Polyglottis Vaticanis, 1960.
- Czajka, Stanisław. "Litterae." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepreparatoria)*, vol. 2, bk. 2, 691–94. Typis Polyglottis Vaticanis, 1960.
- Da Apresentação Fernandes, Dominic. "Litterae." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepreparatoria)*, vol. 2, bk. 2, 572–74. Typis Polyglottis Vaticanis, 1960.
- Da Silva, Franciscus M. "Litterae." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepreparatoria)*, vol. 2, bk. 2, 624–25. Typis Polyglottis Vaticanis, 1960.

⁷⁴ Szeroko na ten temat zob. Bernard Botte, *Il Movimento liturgico: Testimonianza e ricordi*, trans. Marco Gallo (Cantalupa: Effatà, 2009), 190–205.

- De Andrade y Silva, Florentin. "Litterae." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepreparatoria)*, vol. 2, bk. 2, 618–19. Typis Polyglottis Vaticanis, 1960.
- De Arriba y Castro, Benjamín. "Litterae." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepreparatoria)*, vol. 2, bk. 3, 344–52. Typis Polyglottis Vaticanis, 1960.
- De Oliveira, Ernest Sena. "Litterae." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepreparatoria)*, vol. 2, bk. 2, 580–85. Typis Polyglottis Vaticanis, 1960.
- De Provencheres, Carol. "Litterae." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepreparatoria)*, vol. 2, bk. 1, 174–79. Typis Polyglottis Vaticanis, 1960.
- Doepfner, Iulius. "Litterae." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepreparatoria)*, vol. 2, bk. 1, 577–93. Typis Polyglottis Vaticanis, 1960.
- Dubois, Marcel M. "Litterae." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepreparatoria)*, vol. 2, bk. 1, 219–28. Typis Polyglottis Vaticanis, 1960.
- Fischer, Balthasar. "Der niedere Klerus bei Gregor dem Großen. Ein Beitrag zur Geschichte der Ordines Minores." *Zeitschrift für katholische Theologie* 62, no. 1 (1938): 37–75.
- Freundorfer, Ioseph. "Litterae." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepreparatoria)*, vol. 2, bk. 1, 568–71. Typis Polyglottis Vaticanis, 1960.
- Frings, Ioseph. "Litterae." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepreparatoria)*, vol. 2, bk. 3, 611–18. Typis Polyglottis Vaticanis, 1960.
- García y García De Castro, Raphaël. "Litterae." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepreparatoria)*, vol. 2, bk. 2, 175–78. Typis Polyglottis Vaticanis, 1960.
- Gargiulo, Laurentius. "Litterae." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepreparatoria)*, vol. 2, bk. 3, 842–43. Typis Polyglottis Vaticanis, 1960.
- Garneri, Ioseph. "Litterae." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepreparatoria)*, vol. 2, bk. 3, 620–21. Typis Polyglottis Vaticanis, 1960.
- Gerosa, Libero. *Prawo Kościoła*. Translated by Ireneusz Pękalski. Amateca. Podręczniki Teologii Katolickiej 12. Poznań: Pallottinum, 1999.
- Gianfranceschi, August. "Litterae." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepreparatoria)*, vol. 2, bk. 3, 188–204. Typis Polyglottis Vaticanis, 1960.
- Gunnarson, Ioannes. "Litterae." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepreparatoria)*, vol. 2, bk. 1, 527–29. Typis Polyglottis Vaticanis, 1960.
- Jansen, Martin A. "Litterae." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepreparatoria)*, vol. 2, bk. 2, 498–504. Typis Polyglottis Vaticanis, 1960.
- Jaroszewicz, Jan. "Litterae." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepreparatoria)*, vol. 2, bk. 2, 728–29. Typis Polyglottis Vaticanis, 1960.
- Jop, Franciszek. "Litterae." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepreparatoria)*, vol. 2, bk. 2, 698–702. Typis Polyglottis Vaticanis, 1960.
- Keller, Michaël. "Litterae." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepreparatoria)*, vol. 2, bk. 1, 629–33. Typis Polyglottis Vaticanis, 1960.
- Köstner, Ioseph. "Litterae." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepreparatoria)*, vol. 2, bk. 1, 61–62. Typis Polyglottis Vaticanis, 1960.
- Lécuyer, Joseph. "Les ordres mineurs en question." *La Maison-Dieu* 102 (1970): 97–108.

- Liénart, Achillis. "Litterae." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepreparatoria)*, vol. 2, bk. 1, 298–306. Typis Polyglottis Vaticanis, 1960.
- Loizaga, Marcellin Olachea. "Litterae." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepreparatoria)*, vol. 2, bk. 2, 364–70. Typis Polyglottis Vaticanis, 1960.
- Longo, Victor. "Litterae." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepreparatoria)*, vol. 2, bk. 3, 860–65. Typis Polyglottis Vaticanis, 1960.
- Longo Dorni, Maro. "Litterae." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepreparatoria)*, vol. 2, bk. 3, 543–47. Typis Polyglottis Vaticanis, 1960.
- Lucey, Corneli. "Litterae." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepreparatoria)*, vol. 2, bk. 2, 73–74. Typis Polyglottis Vaticanis, 1960.
- Makowski, Dawid. "From 'ordines minores' to 'ordines maiores'. The Development of the Ordination of the Subdiaconate by the XIII Century." *Ephemerides Liturgicae* 138, no. 2 (2024): 214–29.
- Makowski, Dawid. *Posługi współczesnego Kościoła: Refleksja w pięćdziesiątą rocznicę wydania listu apostolskiego Ministeria quaedam*. Kraków: Wydawnictwo Miles, 2023.
- Makowski, Dawid. "Powstanie i wczesny rozwój celibatu duchownych pomiędzy IV a VI wiekiem." *Częstochowskie Studia Teologiczne* 50 (2023): 205–17. <https://doi.org/10.53120/czst.2023.205-217>.
- Makowski, Dawid. "Urząd subdiakonatu jako święcenie wyższe. Perspektywa historyczno-prawna rozwoju święceń subdiakonatu do XIII w." *Warszawskie Studia Teologiczne* 37, no. 1 (2024): 78–92. <https://doi.org/10.30439/wst.2024.1.4>.
- Malchiodi, Caietan. "Litterae." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepreparatoria)*, vol. 2, bk. 3, 802–3. Typis Polyglottis Vaticanis, 1960.
- Małaczyński, Franciszek. "Wychowanie alumna i kapłana przez liturgię." *Ruch Biblijny i Liturgiczny* 16, nos. 2–3 (1963): 113–23. <https://doi.org/10.21906/rbl.2927>.
- Marcante, Lucian. "Litterae." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepreparatoria)*, vol. 2, bk. 3, 712–14. Typis Polyglottis Vaticanis, 1960.
- Molitor, Raphael. *Theologische Vorfragen, Tonsur, Niedere Weihen*. Vol. 1 of *Vom Sakrament der Weihe: Erwägungen nach dem Pontificale romanum*. Regensburg: Friedrich Pustet, 1938.
- Moralejo, Raphaël Gonzáles. "Litterae." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepreparatoria)*, vol. 2, bk. 2, 430–39. Typis Polyglottis Vaticanis, 1960.
- Morel, Ludovic. "Litterae." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepreparatoria)*, vol. 2, bk. 1, 135–36. Typis Polyglottis Vaticanis, 1960.
- Motolese, Guillelmus. "Litterae." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepreparatoria)*, vol. 2, bk. 3, 821–22. Typis Polyglottis Vaticanis, 1960.
- Neuhäusler, Ioannes B. "Litterae." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepreparatoria)*, vol. 2, bk. 1, 690–709. Typis Polyglottis Vaticanis, 1960.
- Nowicki, Edmund. "Litterae." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepreparatoria)*, vol. 2, bk. 1, 604–6. Typis Polyglottis Vaticanis, 1960.
- Pacini, Alaphridid. "Litterae." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepreparatoria)*, vol. 2, bk. 2, 49–58. Typis Polyglottis Vaticanis, 1960.
- Paulus VI. "Litterae Apostolicae Motu Proprio datae 'Ministeria Quaedam' disciplina circa primam tonsuram, ordines minores et subdiaconatus in Ecclesia Latina innovatur." *Acta Apostolicae Sedis* 64 (1972): 529–34.

- Perniciaro, Ioseph. "Litterae." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepreparatoria)*, vol. 2, bk. 3, 800–801. Typis Polyglottis Vaticanis, 1960.
- Pezzullo, Fridericus. "Litterae." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepreparatoria)*, vol. 2, bk. 3, 547–50. Typis Polyglottis Vaticanis, 1960.
- Picchinenna, Dominic. "Litterae." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepreparatoria)*, vol. 2, bk. 3, 3–13. Typis Polyglottis Vaticanis, 1960.
- Platero, Lucain Pérez. "Litterae." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepreparatoria)*, vol. 2, bk. 2, 157–60. Typis Polyglottis Vaticanis, 1960.
- Pohlschneider, Ioannes. "Litterae." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepreparatoria)*, vol. 2, bk. 1, 561–68. Typis Polyglottis Vaticanis, 1960.
- Principi, Primus. "Litterae." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepreparatoria)*, vol. 2, bk. 3, 752–58. Typis Polyglottis Vaticanis, 1960.
- Reuss, Ioseph M. "Litterae." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepreparatoria)*, vol. 2, bk. 1, 724–31. Typis Polyglottis Vaticanis, 1960.
- Rota, Paulus. "Litterae." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepreparatoria)*, vol. 2, bk. 3, 263–68. Typis Polyglottis Vaticanis, 1960.
- Rüth, Ioannes. "Litterae." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepreparatoria)*, vol. 2, bk. 2, 639. Typis Polyglottis Vaticanis, 1960.
- Sacra Rituum Congregatio. "Decretum. De Clerico loco Subdiaconi vel Cappellani in Missa ministrante." *Acta Sanctae Sedis* 39 (1906): 119–21.
- Schoenmaekers, Paul C. "Litterae." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepreparatoria)*, vol. 2, bk. 1, 126–30. Typis Polyglottis Vaticanis, 1960.
- Signora, Aurelius. "Litterae." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepreparatoria)*, vol. 2, bk. 3, 758–62. Typis Polyglottis Vaticanis, 1960.
- Sitkowska, Katarzyna. "Aspekty organizacyjne i komunikacyjne II Soboru Watykańskiego." *Kultura – Media – Teologia* 12 (2013): 8–21.
- Souto Vizoso, Ioseph. "Litterae." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepreparatoria)*, vol. 2, bk. 2, 255–56. Typis Polyglottis Vaticanis, 1960.
- Spulbeck, Otto. "Litterae." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepreparatoria)*, vol. 2, bk. 1, 624–28. Typis Polyglottis Vaticanis, 1960.
- Suszyński, Władysław. "Litterae." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepreparatoria)*, vol. 2, bk. 2, 763–65. Typis Polyglottis Vaticanis, 1960.
- Świrski, Ignacy. "Litterae." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepreparatoria)*, vol. 2, bk. 2, 672–73. Typis Polyglottis Vaticanis, 1960.
- Tonetti, Guidon. "Litterae." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepreparatoria)*, vol. 2, bk. 1, 243–45. Typis Polyglottis Vaticanis, 1960.
- Trinidad Salgueiro, Emmanuel. "Litterae." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepreparatoria)*, vol. 2, bk. 2, 586–89. Typis Polyglottis Vaticanis, 1960.
- Von Rudloff, Ioannes. "Litterae." In *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando: Series I (Antepreparatoria)*, vol. 2, bk. 1, 687–90. Typis Polyglottis Vaticanis, 1960.

DAWID MAKOWSKI – student teologii na Papieskim Uniwersytecie św. Anzelma w Rzymie, członek Komisji Liturgicznej Diecezji Zielonogórsko-Gorzowskiej, koordynator projektu „Z pasji do liturgii”.

EMANUEL KWIATKOWSKI – diakon diecezji toruńskiej, student teologii na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu (UMK); absolwent studiów pierwszego stopnia z filologii klasycznej i studiów śródziemnomorskich na UMK.